

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A hitélet ébredése.

Gondolatok

— *Zsigmond Sándor* esperesi jelentése alkalmából. —

Az alsó-szaboles-hajduvidéki egyházmegye legutóbb tartott közgyűlésében Zsigmond Sándor esperes évi jelentésében örömmel mondja, hogy a hivek fokozott buzgalommal látogatják a templomot, keresztyénhez illő ájtatossággal jelennek meg az istentiszteleten és az Urasztalához is bűnbánó szívvvel járulnak.

A hitélet fellendülése mindenkor örövendes. Az élet ezer és ezer bajai közepett hitből meríteni türelmet és vigasztalást: okos cselekedet. Mert a hit életet ad, világosságot gyújt a lélek gondjai között, vigasztal a sors csapásai-ban, cselekvő szeretetre indít, felemel a föld porából az eszmény felé, mely nélkül a törekvés céltalan, a gondolat hideg és az érzésnek nincs foglalata. A hitnek kíséretében van a béke, előtte lépdél a bizalom, vele egysorban a biztonság; igazság, a megnyugvás és a keresztyén erények királynéja: a szeretet.

A mai világban, midőn kába tanok fétkelendése pusztítja az elméket és az általános erkölcstelenség mérget mesterségesen viszik be az ártatlan szívekbe, kétszeresen nagy szükség van a hitre. A hit ugyanis nagy kötelességekre inti az embert, figyelmeztet bennünket gyarlóságunkra s emberi méltóságunkra egyiránt, megmagyarázza életünk célját, erőssé tesz bennünket a lemondásban és jótékony hatása alatt jellemünk nem ingatag nádszállá, hanem szilárd akarattá edződik.

Vallásra, hitre minden embernek van szüksége és százszorosán azoknak, kik az élet bőséges javait nélkülözve ideig-óráig még ezekkel sem pótolhatják lelkük nyugalmát. Mi marad az egyszerű, szegény, szürke embernek, ha szétfoszlik hite? Szegényebb lesz a rongyokba öltözött koldusnál s csak azokat a kiáltó ellenté-

teket fogja átkozni, melyek a szegényt a gazdától elválasztják. Kevésbé tanult elméje nem tudja felérni azt, hogy időtlen-időig mindig meg lesz az emberek közt a fokozat, a vagyoni, születési és műveltségi különbözőség, fellázad sorsa ellen s ha a hit nem tartja vissza az ok-talan cselekedetektől, alkalomadtán lábbal tiporja az isteni és emberi törvényeket, hogy képzelt jogainak érvényt szerezhessen.

Az elmondottakat a történelem és a tapasztalás egyiránt igazolják. A francia forradalom szálló igéje: „Franciaországnak nincs Istene“ — vérszomjazó tigriseket nevelt, kiknek cselekedetei véres betűkkel vannak beírva a minden nemes és nemtelen eszméért rajongó nép történetébe. De visszamenve a történelem fonalán messzebb időkre, nem azt látjuk-e, hogy az emberiség mindig akkor volt a legszerencsétlenebb, mikor elhagyva a vallás és hit üdítő forrásait, útszéli vizállásokban akarta szomját enyhíteni. Az emberiség hitének hanyatlásával és elhanyagolásával mindenkor útvesztőbe tévedt s mikor megtévesztett elmével a világosságot kereste, ehelyett sötétséget talált és vigasztalás helyett a kétségek és megfeythetlen problémák egész sorozatát.

Látjuk, hogy ma is forrong a világ. Lázasan keresi a megnyugvást, melyben kevés része van. Háborgó lelke le kíván magáról rázni minden parancsoló és tilalmazó törvényt. A gyermek már únja a szülői hatalmat és boldog, ha lázongó lelke szabad vágyainak nem áll ellent a nevelés szigora. Magunk akarunk törvényt szabni magunknak és kötelességeinkből csak annyit vallunk magunkénak, amennyinek teljesítése jól esik. A mindennapi megélhetés terhe alatt meggyengült lelkünk nem fárad a tiszta eszmény keresésével, azt tartjuk, hogy a mai realis világban nem élünk meg az eszményekből s az alkalmazkodási képesség jobban meghozza kamatját, mint a munka, a becsület és az ideálok szeretete.

Ezek a veszedelmes elvek teremtették meg a proletárokat, strébereket, a kislelkű emberek egész raját. Ezekből a gyökerekből sarjadzik a gonoszság, az élet kevélysége, a vagyonéheség és a politika köntösébe öltözött anárkia. Ezek az elvek szülnék ellentétet, bizalmatlanságot, haragot, gyűlöletet a különben becsületes szívű emberek közt, kik ha kölcsönösen kihallgatnák és megértenék egymást, hasznára volnának a legnemesebb eszméknek. Ezekből származik a tőke, a vagyonos osztály gyűlölete, a munka elhanyagolása, az élvezetek mód nélkül való hajhászása. Ezért üresek a templomok, és ezért fogyatkozott meg az Istenben és emberekben való bizalom.

Ezeken a ferde és az egész emberiségre káros állapotokon a hitélet fellendítésével sokat lehet javítani. A vallás nem vesztette el irányító, vezető, gyógyító hatalmát még most sem s ha a lelkészek, a nép hivatott lelki vezérei, a vallás gyógyító szerével orvosolják a beteg társadalmat, a javulás minden vonalon bekövetkezik.

Meggyőzően igazolja ezt *Zsigmond Sándor* esperes ur esperesi jelentése, melyben a hitélet fellendülésének öröndetes eredményeivel számol be egyházunk egyházi és világi nagyjai előtt. Az alsó-szabolcs-hajdumegyei egyházmegegyében a templomok nem üresek többé, a népheti munkája után szívesen hallgatja az Isten igéjét, vigasztalást, lelki üdülést és örömet ta-

lálva abban. Az urvacsorához is sokan sereglenek és a megigazulás jegyeit áhitatos lélekkel és hitbeli meggyőződéssel veszik magukhoz.

Minden öröndetes jelek azt igazolják, hogy a hitélet a lelkészi kar buzgóságának egiszé alatt ébredőben van. A lelkek visszatérőben vannak az örök és kiapadhatatlan forráshoz. Valamint a gyermek kevés idő múlva visszavágyik az édes anyai szeretet melegéhez, úgy tér vissza az ember lelke is Istenhez, miután messze tőle nyugodalmat nem talált.

Az esperes ur jelentése és az abban foglaltak bizonyára fokozni fogják minden vonalon a lelkész urak buzgalmát s a hitélet — mint hajdan a nagy és nehéz idők korszakában — újra virulni fog. Nem pusztult el még a hitélet fája, lombjai is megvannak, csak tisztogatni kell, hogy ugyanoly gyümölcsöket teremjen, mint akkor, midőn a *lelkiismereti szabadság* a lemondásban *hősöket*, a hitéletben *vértanukat* nevelt.

Adja Isten, hogy úgy legyen!

Koncs Akos.

TANÜGY.

Felekezeti és állami iskola.

Főtiszteletű egyh. kerületünk f. é. május hó 16-ik napján tartott közgyűlésén a népiskolák esetleges államosítása kérdésében határozatilag (54. sz.) kimondta,

TARCA.

Egyháztörténelmi adatok.

XIV.

Tisztelendő Superintendens uram!

Nekem érdemem fölött nagy és igen jó uram!*

A mi dolgunk miben legyen, elhiszem másunnan is vagyon tudtára tiszt. Superintendens uramnak. Tudom, hogy az ilyen ügyet rész szerint az irigység és mások romlásának örülése, rész szerint a száznakozás különben szokta festeni, mintsem az igazság kívánná. Megengedi azért t. Superintendens uram. ha röviden említem, hogy die 10 junii anni hujus, az idevaló róm. katholicus Senátorok, mint delegátus-bírák a maguk Deliberátumát a rendelés szerént felküldötték a Felsőleges L'le Consiliumra, mely ebből áll: hogy mint a Felső királyi kegyelmes rendeléseknek engedetlenkedők, hivatalunktól fosztassunk meg és külön-külön két-kétszáz Rhen. forintokkal büntetődjünk meg. Ha elmúlva is ez a szándék egészen. elég szegény-gyalázat rajtunk, hogy minket magunkat, kik tanítunk másokat a felsőbbekhez való engedelmisségre, mint tanultuk Rom. XIII. 1, 2, azzal vádolnak és büntetésre méltóknak ítélnék a legfőbb törvényszék előtt, hogy mi a Felső Királynak nem akartunk engedelmeskedni. A melyet ugyan soha senki ellenünk meg nem bizonyított, meg nem bizonyíthat.

* E levél Virág Mihály dunam. püspökhöz lett írva.

Már akármi legyen a vége, várjuk minden órán szomoruan a terhes Resolútiót, melylyel sokan ijesztenek is bennünket. Megvallom, félünk is, nem annyira magunkra, mint a közjóra nézve, a melynek ilyenkor örömet szoktak kárt tenni, ha csak legkisebb alkalmatosság lehet is reá. Erre most annál könnyebben rá mennek, hogy úgy látszik, hogy vagy nem érezzük, vagy érezni sem akarjuk a csapásokat, melyeket imitt-amott ejtenek rajtunk. Nem lehet ennél szembetűnőbb egy-egy, mint az, hogy a symbolikus könyveinket hírnök és akaratunk nélkül megcsontkazzák és maguk Typographusaikkal nyomtatattják. Így nyomtatták ki Pozsonyban az 1774-dik évben a „*Kis Fundamentom*“-ot, kihagyván a Miséről való kérdést. Senki sem szólott ellene. Most Váccon is kinyomtatatták, azt tevéen hozzá, hogy „a debreceni formára van nyomtatva“, a mely nyilvánosságos hazugság. A mi oskoláinkban pedig, minthogy senki rá nem vigyáz, ezek a könyvek tartalék nélkül eladattanak és így gazdagulnak a pápista typographusok, mikor mi symbolicus könyveinket sem nyomtathatjuk. Többre mennek, ha effélékben boldogulnak.

Most vagyon nyomtatás alatt a heidelbergi Catechizmus Pozsonyban Landerer keze alatt, sőt talán már ki is jött. Ide zárom a tudósítást, hogy micsoda változásokat tettek benne.

Informatio alia, de mutilata editione Catech. Heidelbergensis.

A catechismusnak kinyomtatása Pozsonyban a

általánosan követendő elvül kijelölte, hogy . . . „az egyházmegyék a kebelökben levő népiskolák államosításába csak abban az esetben egyezzenek bele, terjeszték azt jóváhagyás végett a főt. egyh. kerülethez, ha minden kétséget kizárólag be van igazolva, hogy az illető egyház iskoláját még az 1893. XXVI. t. cikk értelmében, tehát fizetés kiegészítés, államsegélylyel, se képes fentartani.“ A 2-ik pontban pedig kimondatott, hogy a használati jog ne adassék át örök időkre, hanem abban az esetben, hogy ha az illető egyháznak módjában lenne valamikor az iskola fentartása, a használati jog szálljon vissza ismét az illető egyházra.

Nem csak azért, mert ez a határozat egyházmegyémét, a kebelében levő nyomorusággal küzködő iskolákat közelebbről érdekli, hanem általános tanügyi szempontból is szükségesnek látom e határozattal, iskoláink államosítási kérdésével foglalkozni, kimutatni azt, hogy ha ez a határozat ily alakban megmarad, hogy ha a „*jobban értesített*“ közgyűlés a szigorú végzésen nem tágit, tanügyi állapotunknak, felekezeti érdekünknek határozottan kárára leend

Olyannak veszem ezt a határozatot, mint a milyen. Expressis verbis nincs ugyan kimondva, hogy én az egyh. kerület semmi esetre nem államosítok, de azért mégis az van mondva; mert hiszen a vevőre nézve az teljesen mindegy azt mondani neki: az én portékám nem eladó semmi áron; akár olyan árt szabni, hogy azt a vevő el nem fogadhatja. Hogy ha a főt. egyh. kerület ezen határozatot évekkal ezelőtt, a hozzá felterjesztett legelső iskola államosítási kérdésében hozta volna, talán inkább bele tudnánk nyugodni a határozatba, s multjához képest (erre még visszatérek) meg volna a consequentia is; de így önként tolu ajkunkra a kérdés: miért kell az apának egyik gyermekét jobban szeretni mint a másikat? . . Talán most az idők változtak és az idők változásával iskoláink

államosításával fenyegetve van vallásunk, felekezeti érdekünk?! . .

Feltettem a kérdést mert más indokot keresni, más indokot ebbe a határozatba belemagyarázni nekünk nem is lehet, mint az autonómiánkhoz való ragaszkodást, az egyház egyik gyermekének az iskolának, az oktatás-ügy szabadságának a szeretetét. Felteszem a kérdést, és az idők változásától eltekintve, miután szerintem ez nincs is, igyekszem pusztán arra felelni, veszélyeztetve van-e iskoláink államosításával felekezeti érdekünk vagy nem? . .

Tagadhatatlan, hogy a népiskola, abban a tanítás szabadsága egyik féltett gyermeke volt minden időben a ref. egyháznak. Nem is csoda! Hisz történelmileg be van igazolva, hogy a reformáció nem terjedt volna el oly gyorsan és olyan széles körben, hogy ha a reformátorok az iskolát mellőzve, pusztán csak az igehirdetésre támaszkodtak volna. Luthernek, Melanchton, a „praeceptor Germaniae“-nak egyik legfőbb gondja az iskolázás; vagy a szigorú Kálvinnak is, a mikor hosszas bujdosása után végre Genfben letelepedik, az a legelső intézkedése, hogy egy szigorú törvénnyel megfosztatja mindazon szülőket a polgárjogtól, kik gyermekeiket iskolába nem járatják. Vagy lapozgatva a mi prot. egyházunk történetét, itt is azt látjuk, hogy a hol dicső emlékeztető reformátoraink megjelennek, ott nem csak egyházat, de iskolákat is szerveznek; a bibliát magyar nyelvre fordítják (Erdőssy), hogy a nép a maga nyelvén olvashassa, Dévay magyar „ABC“-t ír stb. Ezek a folytonos szegénységgel küzködő, de feladatukat úgy vallásos, mint nemzeti szempontból nemesen teljesítő ref. iskolák átéltek sok nehéz időt; a katholicismus erőszakoskodását ép úgy, mint József császár reformjait és a Bach kormánynak németesíteni akaró törekvését. Egy folytonos, a fentmaradás és jogokért való küzdelemben telvén el a prot. egyháznak

debreceni 1771-dik esztendőbeli editio szerint — a basileai formára — administráltatott ugyan még Berchtold püspök cesuratiója alatt, de ilyen conditioval, a mint a subscriptio bizonyítja, hogy mindjárt a titulusba, post verba „*kibocsáttatott*“, hozzá adatott: „A reformata ekklezsiákban levőknek számokra“. Hoc addicto, et exmissis in libro hoc deletis, admittitur Impressio. H. Berchtold Eppus nov. m. pr.

Delata sunt sequentia:

Pag. 47. és 48. a XXX-dik kérdés egészen kitöröltetett és crucifigáltatott.

Pag. 148—150. a LXXX-dik kérdés így vagon meghagyva: „Micsoda különbség vagon az urvacsorája között és a pápások miséje között?“ Felelet: „Az urvacsorája minékünk arról tesz bizonyosságot, hogy minékünk minden bűneink teljességgel megbocsáttatnak a Krisztusnak ama nagy áldozatjéért, melylyel ő maga a keresztfán áldozék. Továbbá, hogy a Szentlélek által mi is a Krisztusba oltatunk, a ki immár emberségének természete szerint csak az égben vagon az Atyának jobbán és azt akarja, hogy őtet ott imádjuk. A pápások pedig azt tanítják, hogy a Krisztus teste szerint is jelen vagon a kenyérnek és bornak színe alatt és ez okáért azokban kell őtet imádni.“

Ezen szótól fogva „*bálványozás*“ kitörölve és crucifigálva van usque ad: „s azt oltalmazzák“. A Catechismus végén levő fejtegetésekben is több kihuzások estenek.

Ha semmi más veszedelem nem vo'na benne,

csak ez, megbecsülhetetlen kár az idevaló typographiának, hogy mi küldöttük fel a könyvet pro censura s nekünk nem küldik vissza a könyvünket, hogy láthassuk, mit akarnak vele, hanem nyomtatattatják maguk és így elveszik az idevaló typographiáknak keresetét, kinyomtatván azt előre, a mit mi kértünk, hogy legyen szabad kinyomattatnunk.

Cirka annum hujus seculi 24 a Palatinatusban egy pápista typographus nyomtatta volt ki a heidelbergi catechismust, kihagyván a 80-dik kérdést; de a mieink észrevehén a dolgot, rendeltetett, hogy egyet se vennének meg abból a nyomtatásból s rajta veszték az exemplárok. Jó volna nekünk is felszerkenünk és valamit cselekednünk, mert ha nem: kevés idő mulva magunk sem fogjuk tudni, hogy mik vagonunk. Azt gondolják mindenek, hogy mind magunk cselekedtük, valamit mások a mi nevünk alatt cselekesznek.

Emlitek még másikat a typographica censuráról. Vagon egy imádságos könyvünk: „*Lelki Fegyver*“.* Az most jött ki a censuráról. Azt szabad leszen kinyomtatni, ha kihagyjuk azokat belőle, a melyek megvannak jegyezve, vagy kitöröltettek. Ezeket kívánja azért a censura az említett könyvből kihagyatni: a *titulusban*, linea 12 kitörli e szót: *Isten* és így akarja nyomtatni: „*az reformata Anyaszentegyház*“; mintha az nem Isten anyaszentegyháza volna. Pag. 23. egészen kitörli a hamis tanítók és hamis tudományok ellen

* Irta Diószegi K. István s a mult század utóljáig mintegy 60 kiadást ért. F. L.

— 1867-ig — az egész élete, nem csoda aztán, hogy ha azok a böcs vezetők, azok a mi „Órállóink“, a kik a mult történelmének egyetlen lapjáról se tudtak bizalmat leolvasni, még olyankor is féltékenyen örködtek iskoláink felett, a mikor nem is volt reá ok, a mikor nem kellett félni sem az üldözésektől, sem iskoláink elnémetesítésétől. Értem ez alatt azon időt, a mikor e hazának halhatatlan emlékü cultusminisztere, br. Eötvös József benyújtotta az orsz. gyűléshez a népiskolákról szóló törvényjavaslatát. Még a tárgyalás előtt egy bizottság szerveztetett, a melynek feladata volt meghallgatni nemcsak a jeles szakembereket, de meghallgatni különösen az egyes, iskolákat fentartó felekezeteknek autonomicus szempontból folyó kifogásait. És ime, általánoságban mindnyájan elfogadják, új korszak kezdetének nevezik, egyedül a *tiszántuli egyh. kerület* az, mely féltékeny most is iskoláira, és azon előterjesztéssel él, hogy a törv. javaslat tárgyalása előtt, meg kellett volna kérdezni a kerületet. Azonban történelmi tény az is, hogy ebben az időszakban már e törvényjavaslattal, tehát közvetve az államhatalommal szemben a tiszántuli egyházkerületnek fentebb jelzett bizalmatlansága nem hatotta át a ref. egyház egész egyetemét; történelmi tény, hogy már ez időben is, jegyezzük meg, hogy *közel* a Bach korszakhoz meg volt a ref. egyház vezérferfiainál az az — előbb-utóbb diadalmaskodó — nézet is, *hogy az oktatás tulajdonképen az állam feladata*. A tiszáninneri egyh. kerület nevezetesen erre a törv. javaslatra a következő előterjesztést tette: (S.-pataki F. 1869. 57. 1.) „Nézetünk szerint a tudomány, így a nevelés és oktatás ügye is öncél, melylyel sem egyesek, sem felekezetek, sem az állam nem üzhetnek monopóliumot. Az iskola e szerint nem csak az államé, nem csak a felekezeté, hanem az egyéné, családé, társadalmi köröké, sőt az emberiségé. Ennélfogva mi azt óhajtanók, hogy a ma-

gyar államban az iskola vetkeztessek ki mostani kizárólagos felekezeti jelleméből; s hogy a hitfelekezetek választanak külön, gondoskodnának kizárólag arról, a mi a hitfelekezeteket illeti; . . . az állam pedig feladatának tekintvén gondoskodni az állampolgárok szellemi szükségleteiről stb.“

Szóról-szóra idéztem a szavakat és szívesen ajánlom még a *mai időben is* mindazoknak a figyelmébe, a kik ok nélküli aggodalmaskodással, rémképeket látva ott is a hol nincs, úgy gondolkoznak, hogy ha feladjuk a ref. iskolákat, vége lesz ref. vallásnak is, sőt vége lesz a vallásnak is, mert azok az állami iskolák — ez a legmegszokottabb vád — *vallástalan iskolák*.

S hogy ha ezt a vádat egy lelkészársamnak az ajkáról hallok, hát először is azt jegyzem meg egész tisztelettel, hogy ha az állami iskolákba járó növendékek tényleg vallástalanok, annak első sorban az illető lelkész az oka. Mindenkiről — Isten ments! — hogy szöjjön a nótám, nem is a magunk felekezetbeli lelkészről van szó, de láttam egy statisztikai kimutatást, a mely szerint egy állami iskolában az illető lelkész 3 vallásórát tartott nem egy hét, hanem egy év alatt. Vagy azt kérdezem, vajjon a felekezeti iskolákat fentartó egyházak mind mentesek a mai időben a vallástalanságtól? A baptismus, nazarenismus, meg a felekezetiellenesség felelnek reá, hogy: nem! Vagy: hogy ha azokban a gymnasiumokban, melyeknek a részére minden aggodalom nélkül fogadták el a kerületek az államsegélyt, s engedték ennek fejében az államot egyik legfontosabb jogba a tanár megválasztásába beleavatkozni, nem lesznek vallástalanokká a növendékek, hát ugyan már, miért lennének azzá, ha nem is a *vallástanár*, hanem a *vallástanító* vezetése alatt? Végül én azt hiszem, hogy azok az *állami* képezdekből kikerült *egyházi* tanítók nem fogják veszélyeztetni, sem az *állami* se a mi felekezeti érdekeinket. Nevetség is ilyen

való imádságot. Pag. 31. lin. 2. kitörlik ezt: „*az ő személyének kimetszett bélyege*“. Pag. 35. lin. 7. kitörli ezt: „*a bálványozástól és egyéb hamis tudománytól őrizd meg*“. Pag. 41.: „*A keresztyéni hitnek ellenségi ellen való imádságot egészen kitörli*“. Pag. 51. lin. 11. ezt: „*tarts meg a bálványozástól*“. NB. ezt mindenütt kitörli az egész könyvben. Pag. 56. kitörli egészen az *Ördög országa* ellen való imádságot.

Keresztyén ember ezt irtózás nélkül nem olvashatja. Hiszen ker. embernek kell kérni az igaz hitet, kell őrizkedni a hamis tudománytól, hamis tanítóktól, az ördög országától, a bálványimádástól: mi dolog hát az, hogy ezeket nekünk nem szabad kérnünk? Nyilvánvaló képtelenség. Annyi, mintha azt mondaná valaki, hogy nekünk azzal nem kell gondolnunk, ha hamis tudományt hiszünk, ha bálványozunk, ha ördög országában vagyunk stb. Ha már mi kinyomtatattunk is azt a könyvet úgy, a mint a censura kívánja, el nem adhatnánk, holott Vácon a régi mód szerint 1773-ban minden változás nélkül vagyunk kinyomtatattva. Ezek miatt a typographiából olyan hasznót, a minéműt kívánunk nem mutathatunk, azért fenyegetnek, hogy tőle megfosztanak. Ez is a közjónak való kártétel leszen, mert csak ez az egy typographia vagyunk a hazában a mi kezünkön; ha ettől is megfosztanak, hol nyomtatatunk szükséges könyveket?

Ilyen dolog is történt most ebben a varmegyében: az *albis* predikátor propter supplantationem a maga superioritásától megbüntettetett. Ez recurrált a

F. Consiliumra. Ennélfogva parancsoltatik, hogy ns. varmegye menjen végére a panasznak, sőt egyszersmind megvizsgáltsassa, ha a mi Senioraink és Superintendenseink nem abutálnak-e az alattokon való jussal és másba valamibe nem avatkoznak-e, a mely reájok nem tartoznék. Ennélfogva az egész varmegyében dispositio vagyunk, hogy a Processualis szolgabírák investigálják a dolgot. Könnyű ellátni, hogy ebből az egy privata causából is micsoda kár következik a publikumra.

Debrecen 24. Julii 1780.

Varjas János.

XV.

Tisztelendő Superintendens!

Bizodalmas nagy jó uram!

Pozsonyi typographus Landerer Mihály uram kiadá a heidelbergi catechismusunkat a basileai formára, a mint titulusa tartja. De abba oly nagy változásokat és csonkitásokat ejtett akár maga fejtől, akár másétől, hogy az ő kegyelme editioját semmiképpen nem acceptálhatjuk sz. vallásunknak tetemes sérelme nélkül. Hogy hogy is szenvedhetnők, nemcsak a mi *nationalis* ekkleziáinknak, hanem majd minden európai *nationalis* ekkleziáknak ilyen primae classis symbolikus könyvét egy privatus embertől, még pedig tőlünk különböző vallástól ekképen depraváltatni, mint ő kegyelme cselekedett, kihagyván egészen a XXX-dik kérdést feleletével együtt és a LXXX-dik kérdésre való feleletnek végét sokképen megcsonkítván, a mint mind a két

kifogásokat felhozni, már csak azért, mert hiszen tudvalevőleg úgy a felekezeti, mint az állami iskolában nem *vallásosságot*, hanem csak *vallástant* tanítanak. Megengedem, hogy lehetnek kivételek is, de szerintem *vallásos* nevelés a mai népiskolában már csak az órák, a tantárgyak tulságos felszaporodott száma miatt is lehetetlenség.

Sokszor felhozzák az iskolák államosítását ellenzők azt is: Szívesen beleegyeznék mi is az államosításba, csak látnók azt, hogy a többi felekezetek is hasonlóképen cselekszenek. Tudtommal nem csak a református, de más egyházban is átadatnak az iskolák az államnak ott, a hol a körülmények őket erre kényszerítik. Hogy mindjárt példát említsék, a ruthén missiónak ez az egyik programja. De még az ellenkező esetben is a róm. kath. egyházhoz, melynek az iskolák fentartásához van rengeteg *nemzeti* vagyona és a mely félt minden időben a felvilágosodástól; vagy a gör. keleti és egyesült egyházakhoz, melyek meg nyelvéket, nemzetiségüket féltik az államosítástól, mi talán még se alkalmazkodhatunk?

Vizsgáljuk meg már most azt, hogy az a cél, a felekezeti érdek megóvása, a melynek az érdekében — hitem szerint — az a határozat hozatott, vajjon el lesz-e hát érve? Előre kimondom a magam meggyőződését, hogy: nem! olyan időket élünk, a mikor a népnek a vállain a teher rengeteg, e terhektől igyekszik szabadulni és első sorban ép azt igyekszik lerázni, a melyről úgy hiszi, hogy neki az életben a legkevesebbet nyújtja, — a vallását. — Nem volt elég egy ellenség, a magunk szegénysége és az ellenfél vagyona, hanem odaszegődött hozzá törvény alakjában a felekezetiellenesség is, és nekünk minden erőnket össze kell szednünk, nem azért hogy szaporodjunk, hanem hogy egy napon elmondhassuk: „ime Uram, a kiket reám bízta, azok közül nem vészett el csak egy is!”

editionak egymással egybevetéséből akárki is által láthatja; holott pedig éppen azok a materiák adtak okot a pápistaságnak odahagyására és a boldog reformatiora. Ha ily lélekben járó dologban hallgatnánk, a kövek is ellenünk kiáltanának, ha késedelmeznénk, az imposturának és abból következő tévelygésnek időt adnánk a nagyobb-nagyobb elterjedésre. Nem tartván azért bátorságosnak a hallgatást és halogatást ezen Ven. Superintendentia részéről, mely ezen drága symbolicus könyvünknek néminemü Depositariusának tartatik: egy alázatos rövid Repraesentatiót készítettünk, melyet is bécsi ágensünk Nagy Sámuel uramnak felküldöttünk a végre, hogy a Felséges trónusnál mihelyt jó módját látja ő kegyelme, alázatosan bejelentsen. Teljes reménységgel voltunk és vagyunk az iránt, hogy főtisztelendő Superintendens uram kegyelmed ezen instantiánkat approbálni fogja és ágens urammal azon V. Superintendentia nevével illendő és szükséges rendelkezéseket minden halasztás nélkül tenni méltóztatik.* Melyet atyafiságos teljes bizalommal ki is kérvén, boldog esztendő decurzusának és minden áldásoknak szíves kívánásával maradok főtisztelendő Superintendens uramnak igaz köteles szolgálja és az Urban atyjafia

Kovácsi 6. Januárii 1781.

Szilágyi Sámuel,
Superintendens m. pr.

* Virág Mihály egy terjedelmes apologiát készített és küldött fel az ágensnek. Dunam. egyház. j.-könyve II. kötet,

Pedig vesznek el bizonyosan, mert a rengeteg teher miatt az édes, a szülőházát is ezeken és ezeken hagyják el évenként; féltő hogy a vallásnak, a terheket hordozó ref. egyháznak is hasonló sorsa lesz. És ime azt látjuk, hogy akkor, midőn egyes egyházak jövőbe látó szemekkel észrevehén a veszélyt ott, a hol igazán van, igyekeznek e teherből egyrészt — az iskola fentartást — átadni annak, a kit egyedül illet meg, az államnak, hát akkor a főt. egyh. kerület nem csak megbotránkozását fejezi ki e könnyelmű teherlerázáson, hanem felállít egy olyan szigorú keretet is, a melyről előre tudja, hogy e kereten belől levő feltételeknek sem az illető egyházak, sem az állam nem tudnak eleget tenni. Mit is mond csak az I. pont? Csak abban az esetben adható át, hogy ha az illető egyház államsegélylyel se képes fentartani. Vegyük fel már most, hogy valamelyik egyház a ker. határozata szerint csakugyan államsegélyt kér, nézzük meg, hogy egy — mondjuk 174 tanköteles gyermeket számláló iskolának mi lesz a sorsa. Az egy tanító után járó, eddig is fennálló fizetést az állam mint a hogy eddig nem, úgy ezután se fogja levenni rólunk, az részint kántori, részint tanítói címeiken *továbbra is az egyház terhe marad*. De még szükség van 1—2 tanítói állás szervezésére, s e kettőnek a díjazására az egyház megajánl 50—50 frtot, tehát már 100 frttal *szaporodik a teher* Mondjuk, hogy ezt a 100 frt többletet a legtöbb egyház megbirja, de hát a szükséges tantermekről, még további 4—5 ezer frtnyi szükségletről ki fog gondoskodni? Talán az állam? Az semmi esetre sem, önként, áldozatkészségből az egyház sem, hanem egy rendkívüli adókövetést kellene eszközölni, a minek meg az lenne az eredménye, hogy adófizetők nélkül maradnánk. Nem is egyet, de példákat tudnék felhozni arra nézve, hogy sok egyházban az évek óta künftlevő hátrálékokat nem merik kérni se, mert rögtön katolikusokká lennének. Hát már most kérdezem: mikor óvatik meg a felekezeti érdek, akkor-e, ha átadjuk a felekezeti érdekek teljes biztosításával iskoláinkat az államnak, tehát könnyítünk a terheken; vagy akkor-e, ha elhagynak hiveink és nem lesz kinek az üres iskolába járni.

A mi pedig a II-ik pontot, vagyis azt illeti, hogy egy bizonyos idő múlva az iskola visszavehető legyen: ezt én mint *elvet* is veszedelmesnek tartom nem felekezeti ugyan, hanem állami, *magyar nemzeti* szempontból. Tegyük fel ugyanis, hogy az állam e kívánságnak velünk reformátusokkal szemben eleget tesz, vajjon nem joggal követelhetnék-e u. a. államnak többi polgárai, hogy velők is hasonló szerződés köttessek; mert az államnak kötelessége minden polgárának egyenlő mértékkel mérni. Hát már most kérdezzünk meg bárkit is, a ki magát jó kálvinista embernek tartja, vajjon örülne-e annak, hogy ha az állam egy oláhok által lakta vidéken éveken át igazi missiót teljesítő a magyarságot erősítő iskoláját egy bizonyos idő múlva ismét visszaadná annak a jobb módba jutott egyháznak, melynek legelső teendője volna abba egy dákó-román tanítót ültetni? . . .

Nos, ép mert a főt. egyh. ker. határozatának szerintem ez az értelme, azért mondtam én azt, hogy ilyenformán is lehetett volna szerkeszteni: én a ker. nem engedem meg iskoláink államosítását. S ha nem, ha e szigorú keret megmaradván a főt. egyh. kerület a hozzá felterjesztett iskolák kérvényeit, mint e határozatnak eleget nem tevőket, visszautasítja, úgy az, meggyőződésem szerint nekünk határozottan kárunkra

lesz mind felekezeti, mind tanügyi tekintetben. Iskoláink nagy részébe tanítót már kapni se lehet, a jobbakkor mennek az államhoz, a biztosabb fizetésre. A tankötelesek száma egyik-másik egyházban annyi, hogy azok tanítására egy tanító képtelen; vagy a hol kevés is a növendékek száma, ott sincs meg mindig a kellő eredmény, mert az a tanító két urnak nem szolgálhat, a szántás, vetés, proventusszedés nem fért össze soha se az órák pontos megtartásával. Szóval: nem csak a felekezeti érdek, hűveink terheinek (20—90%) a könnyítése, de tanügyi viszonyaink is azt parancsolják nekünk, a kik a műveltség terjedésének soha gátat nem vetettünk, hogy az államnak e segítő kezét e bajok orvoslásánál fogadjuk el. Annnyival inkább tennünk kell ezt, mert tudvalevőleg az államnak a népoktatás előmozdítását segítő keze nagyon is igénybe van véve. Olyan időben élünk ugyanis, a melyet b. e. Wurga L. XIX. sz. egyház történelmének előszavában gyönyörűen akkép jellemez, hogy „az államok a mai időben állig felfegyverkezve őrzik a békét!” És ennek a fegyveres békének ép az olyan államok adják meg első sorban az igazi árát, mint a mienk, a hol műveltség tekintetében a nyugoti nemzetektől meglehetősen hátra vagyunk, a hol mindenre van pénz, csak épen iskolákra, műveltség terjesztésre nincs. Ennek az elterjesztésében, hogy e haza, és e hazában az egyházaink is élni akarnak, e haza minden fiának, államnak és egyháziának karöltve kell eljárni, nem pedig akadályokat gördíteni, mert be talál rajtunk teljesedni a közmondás, hogy „elveszünk, mert tudomány nélkül nővünk fel!”

Sütő Áron,
gáti ref. lelkész.

Iskolai évet megnyitó beszéd.

Mező-Tur 1900. szept. 5.

Nagytisztelű s tekintetes egyházi és iskolai Elöljáróság!

Mélyen tisztelt közönség!
Kedves tanuló ifjak!

Jól tudom, hogy azon megtisztelő bizodalom, mely engemet ezen főgymnasium igazgatói teendőinek vezetésére állított, nehéz és gyakran súlyos kötelességeket ró reám, melyeket nekem, akár kedvezők arra az időszaki viszonyok, akár nem, alkalmas és alkalmatlan időben egyaránt teljesítenem kell, hogy nehéz felelősséggel járó megbízatásom súlyát nyugodt lelkiismerettel elviselhessem.

Ezen kötelességek közös forrásukból, az intézetből kiindulva, három tényező irányában nyilvánulnak, hogy aztán, mint az óceán áramlatai, kiinduló pontjukhoz, az intézethez térjenek vissza.

Ezen három tényező, melyek egymással nem ellentétesek, sőt szükségképen feltételezik és kölcsönösen kiegészítik egymást: az ezen főgymnasiumot fentartó egyház, vagy a mi ezzel azonos, az egyháziasság és vallásosság, továbbá gyermekeiket taníttató szülők, vagyis tiszta magyar fajunk létérdekei, végre a tanulóifjuság, vagyis a jövő reménye, a jövő letéteményesei oly szorosán együvé tartoznak, egymástól annyira elválaszthatatlanok, annyira az intézet egysége célját képezik, hogy rólok külön-külön szólanom nem is lehetne s ha mégis mindegyikről külön szólok, azt csak azért teszem, hogy szavaim annál világosabban juthassanak kifejezésre.

I. A mi az első tényezőt illeti: nem feledhetem, hogy ezt az intézetet a mezőturi ev. ref. egyház léte-

sitette, ezen egyház tagjainak szerető gondoskodása oltalmazta századokon keresztül annyi viszontagság között; hogy e főgymnasium ezen fényes egyháznak ma is nemcsak egyik ékessége s dicsékedésének egyik tárgya, hanem egyúttal legfőbb támasza, legfőbb védőbástyája és reformált egyházegyetemünknek közkincese, annál fogva ezen intézetnek évről-évre váltakozó növendékeiben lánggra kell gyújtani a tiszta vallásosságot, hogy jövő életökben boldogok legyenek; fel kell ébreszteni, ápolni kell és meg kell szilárdítani a hitfelekezetiünkhöz tartozó növendékekben a tiszta református öntudatot, hogy egyházunknak hű tagjai legyenek; ki kell fejleszteni bennök a vallás-erkölcsi jellemet, hogy az élet viszontagságai és ezer kísértései között megállhassanak és megmaradhassanak a becsület útján.

Ez azon általános emberi jó, melyet az intézet első sorban adhat és adnia is kell növendékeinek, hogy általános emberi célját elérhesse, mert mély vallásosság, egyháziasság és vallás-erkölcsi jellem nélkül nincs és nem lehet megnyugtató lelkiismeret, e nélkül nem lehet egyéni boldogság.

E célra törekedni szent kötelességem s erre tanártársaim egyetértő támogatásával és ügybuzgó munkálkodásával törekedni fogok.

De nem feledhetem azt sem, hogy ez az intézet nemcsak a jelené, hanem a jövőé is s a mint ez évszázadokon keresztül szent örökségképen szállott nemzedékről-nemzedékre, úgy azt a jelen nemzedék is hasonló szent örökségképen tartozik átadni a jövő nemzedéknek; annál fogva a jelen nemzedékben az ezen intézet iránt érzett gondos szeretetet ápolni és ébren tartani, a felmerülhető félreértéseket elhárítani szintén tanártársaimmal együtt igyekezem. Mert ezen egyház és főgymnasium között érdekellentét nem lehet. Egyes kérdésekben a felfogásbeli különbség miatt merülhetnek fel nézeteltérések, ezekből azonban a két egymást kölcsönösen támogató intézmény között érdekellentétet kovácsolni csak roszakarát, de nem az egyház hű fia képes. Ez meggyőződésem.

Épen azért, mert ez az intézet nemcsak a jelené, hanem a jövőé is, mindazon kérdésekben, melyekben véleményt nyilvánítani s javaslatot tenni nekem s a tanári karnak tisztünk és hivatásunk, személyes tekintetek nélkül mindig ezen intézet igazi érdekét s a jövőjének biztosítását célzó intézkedéseket fogjuk támogatni, mert ezen intézet valódi javai és igaz érdekei mellett helyt állani és azok felett örködni szent kötelességünk.

Faragó Bálint.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A magyar protestáns irodalmi társaság közgyűlése.

Mint e lapok érdemes olvasói jól tudják, folyó hó 19-ikén tartatott meg Pozsonyban. Fényes s részleteiben megkapó, hatásában még ma alig mérlegelhető olyan ünnepély volt ez, mely nemcsak tudományos tekintetben van hivatva maga után maradandó nyomot fennhagyni, hanem egyházi, társadalmi, sőt politikai és nemzeti szempontból is méltó arra, hogy az ország minden igaz fia legalább egy pillanatra figyelmét reá irányítsa s belássa azt, hogy valamiképpen az időtlen időkben, úgy ma is az ideálokkal s valódi erkölcsi tartalommal kitöltött kultúra az, mely minden nemzetnek

erős vára s ott, a hol a jövőről van szó, annak legértékesebb záloga.

Mi legalább, kik e sorokat írjuk, még ma is úgy érezzük, mintha Pozsony ez a megkövesedett história, ez a „sedes coronae sacrae“ folyó hó 19. és következő napjain a protestáns hagyományok varázshatására megifjodott volna s láttuk volna ott az egyház- és hazaszeretnek ama kettős tüzes nyelveit, melyek a hazáért mártír-halált halt *Rázghák* s annyit szenvedett gályarabok unokáit szívben, lélekben újra egybeforrasztották s ha vannak is még ma Pozsonyban magyar és német ajkú és más anyanyelvű magyarok, de, — mint e város egyik érdemdús lakosa írja — „Magyarok mind! Hü fia, igaz tagjai a magyar nemzetnek! A nagy magyar nemzetnek! Hü fia e hazának, melyről már régen elmondották, a kik ismerték „extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita.“ Így olvastuk ezt egyik pozsonyi újságban; így láttuk, erről győződünk meg ott létünkben s ha régi dicsőségről beszélnek ott Pozsony felett azok az onladozó várfalak, — mi, a kik pár napig alatta táborozánk, ma új éneket éneklünk abban a felemelő tudatban, hogy a lefele siető Duna hajjai s a „Bécs várostól nyugatról keletre hidegen fújó szél“ immár nem bánatot, hanem örömet hoz a magyar nemzetre s édesen zsongó hirt susog végig az Alföld rónáin arról a népről, mely ma már velünk van érzelmeiben s a miénk szívben és lélekben s nagyrészt nyelvében is.

Ha csak az erről való bizonyagtételre szolgálhatt volna is alkalmat a „Magyar Protestáns Irodalmi Társulat“ nagygyűlése: akkor is megérdemlené, hogy hozsánnával üdvözöljük s rámutassunk arra a nagy és szent missióra, melyet fennállása óta szegényes anyagi eszközök birtokában ugyan, de annál gazdagabb dicsőséggel szolgál hovatovább mind jobban-jobban s évről-évre növekvő sikerrel igazolván a történelmi tény, hogy magyarnak ienni s protestánsnak lenni olyan ikerfogalmak, melyeket nálunk ravaszsgal, erőszakkal elválasztani egy kis időre lehetséges ugyan, de a bennök rejlő öserő e fogalmakat csakhamar ismét összehozza, inkarnatiójára annak az ideálnak, mely végeredményileg a szabad s egységes magyar államban csücsösödik ki.

Am a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“ közgyűlése Pozsonyban más munkát is végzett. Összegyűjtötte az ő város falai között előkelőségeit s közmivéldési tevékenységével megmutatta azt, hogy több, mint 300 esztendő múltjához híven ma is részt kíván venni a szellemi munkában, melynek intensitásától hazánk jövője függ.

Ott voltak *Kiss Áron* tiszántúli, *Dr. Bartók György* erdélyi, *Antal Gábor* dunántúli ev. ref., *Sárkány Sámuel*, *Gyurátz Ferenc*, *Baltik Frigyes*, *Zelenka Pál* ágostai hitvallású püspökök s ezenkívül számos esperes, tanár és pap közelből és távolból egyaránt, — Debrecen az ősz, de örök ifjú kedélyű püspökön kívül *Csiky Lajos*, *Dr. Nagy Zsigmond* és *Eröss Lajos* képviselték. A világiak között ott láttuk *Hegedüs Sándor* kereskedelmi minisztert, *Zsilinszky* államtitkárt *Szilágyi Dezsőt*, *Báró Prónai Dezsőt*, *Szilassy Aladárt*, *Laszkáry* kerületi felügyelőt stb. stb. Este 1/27 órakor (18) aztán munkához fogtunk s a theologiai akadémia tanácstermében hallgattuk meg *Szöts Farkas* titkár tanulságos s gondosan összeállított előterjesztéseit a társulat 1899-ik évi működéséről. Nyolc órakor ismerkedési estély volt a „Magyar Király“ szálloda nagytermében, a hol mintegy 200-an jelentek meg.

Másnap délelőtt ünnepi istenisztelet volt, a mikor a zsúfolásig megtelt templomban *Dr. Bartók György* erdélyi ev. ref. püspök mondott imát s utána *Dr. Masznyik Endre* pozsonyi ágostai hitvallású theol. akadémiai tanár predikált. Remek egyházi beszéd volt az övé, mely ha *dogmatikai szempontból* nem mindnyájunk nézetével quadrált is, de fényes bizonysgot tett *Masznyik* nagy theologiai tudásáról, ékesszólásáról s arról az igaz lelkesedésről, melylyel ez a kollégánk a magyar protestáns egyházak testvéries egyetértését annyira szívben viseli. Istenisztelet után a társaság testületileg vonult át az ágost. h. ev. iskolák összes növendékeinek sorfala között a Bél Mátyás, Frigyes főherceg- és Védőölöp-útcákon az új lyceumba, melynek gyönyörűen feldíszített tornatermében folyt le a diszközgyűlés. A diszközgyűlésen *Hegedüs Sándor* kereskedelemügyi miniszter a társaság világi és *Gyurátz Ferenc* püspök a társaság lelkész-elnöke elnökölt.

Hogy hogy folyt le ez a közgyűlés? Miféle beszédek tartattak itt? Azt e lapok érdeemes olvasói bizonyára jól ismerik már a politikai napilapokból. Ugyanazért más egyéb s az említett lapokban meg nem jelent dolgokról akarván itt inkább részletesen írni, — azokról a beszédekről röviden csak annyit mondunk, hogy valóságos remekei voltak azok úgy forma, mint tartalom tekintetében a legklasszikusabb szónoklatoknak. Igazán nehéz volna eldönteni, hogy melyik volt szebb, vajjon a Gyurátz-é vagy a Hegedüsé? A titkári jelentés után *Ritoók Zsigmond* a nagyváradi kir. itélőtábla elnöke felolvasása következett. Református egyházunk eme kiváló díszé azonban személyes megjelenésében akadályozva lévén, — értekezését, melynek címe ez volt: „Az egyesületi tevékenység az egyházban“ *Hamar István* budapesti ref. theol. tanár olvasta fel. Majd *Markusovszky Sámuel* lépett a felolvasó asztalhoz s Bél Mátyásról irt értekezését ismertette.

Délben 2 órakor közebed volt a „Bellevue“ mulatóhelyen, a melyen közel 400-an vettek részt. Az itt elhangzott számos felköszöntő közül kiemeljük a Hegedüs Sándor miniszterét a királyra és a Szilágyi Dezsőt. A mi különösen ez utóbbi férfiú beszédét illeti, hát szó sincs róla, elég eszes és körmönfont volt az de egy kis kálvinista kenetet mégis csak eltört volna. Mi megvalljuk őszintén: Szilágyi Dezsőtől nem ilyen se hal, se hús szellemi táplálékot vártunk. Az ő egyénisége, temperamentuma, meghajláshoz nem szokott dereka s az az óvatos, szinte félnék opportunismus, mely ez alkalommal szinte minden szavából kiritt, előttünk sehogy sem állott összhangban. Ő tudja, miért volt ez így... Mi nem!

Különben igen magasztos jelenet volt, mikor a Hegedüs toasztja után az egész társaság felállván, minden előkészület és megbeszélés nélkül rázendített az „Isten áldd meg a magyart“-ra.

Este 6 órakor *Szilassy Aladár* ő méltósága elnöklete alatt „A Magyar Evangyéliumi Missió-egylet“ lapokból jól ismert alapszabályainak a tárgyalása következett. Melegen ajánlotta azokat *Gergely Antal* gyűjtő szónoklata kíséretében s vele együtt *Szabó Aladár* is. Ugy, hogy először úgy látszott, miszerint az értekezlet e két érdeemes férfiú álláspontjára helyezkedik. Később azonban megváltozott a hangulat s *Gyurátz Ferenc*, *Antal Gábor* püspökök, *Fejes István*, *Eröss Lajos*, *Réz László* felszólalása után ki lett mondva, hogy bár a nemes célt, mely a ter-

vezők szeme előtt lebeg, mindnyájan méltányoljuk, de nem tartjuk magunkat feljogosítottaknak ilyen institúció szervezésére, mielőtt a kerületeket és egyházmegyéket meg nem kérdezzük. Az egész ügy letétetik tehát véleménykérés végett ezekhez a fórumokhoz.

A belmissiói értekezlet végeztével a magyarországi prot. theol. tanárok értekezlete alakult meg s kimondatott, hogy ezentúl évenként egy közös értekezletre jövünk össze, még pedig mindig a „Magyar Prot. Irodalmi Társaság” közgyűlésével egyidejűleg s közös ügyeink felől eszméket cserélünk.

S ezzel a „Magyar Prot. Irodalmi Társaság” pozsonyi közgyűlésének hivatalos része végett ért. A mi ezután következett az ugyan nem programon kívül történt, mert hiszen a programba ez is fel volt véve, de ez már, — hogy úgy mondjuk, inkább csak kerete, függeléke volt az ünnepélynek s előttünk különös jelentőséggel éppen azért bír, mert itt láttuk közvetlenül s minden hivatalos forma és feszesség nélkül megnyilatkozni Pozsony lakosságának érzelmeit s azt a lelkesedést, melyet egyszerűen páratlannak mondhatunk.

Szept. 20-án reggel 8 órakor ugyanis külön hajón Dévénybe rándultak ki azok, kik erre önként vállalkoztak. Voltunk elegen. A csapat élén 2 református püspök, t. i. a mi fáradhatatlan ősz „Aronunk” és a dunántúliak *Antal Gáborja*. Jöttek a pozsonyiak is. Még pedig nemcsak a tanári kar teljes számban, hanem a férfiak és öregek, hanem Pozsony szépei és ifjai gyönyörű phalánxokban. Minthogy pedig ez az irodalmi társaság nemcsak az igaznak és jónak, hanem a szépnek is méltányolója, csak természetes, hogy a társaság — mint *Szilassy Aladár* felköszöntőjében mondotta — „szépirodalmi társasággá” alakult át. hol az elnöki tisztet a mi rajongó szeretettel körülvevő ősz „Aronunk” töltötte be s aláirt annyi névjegyet, hogy idehaza 3 hónapig annyi hivatalos aktát bizonyára nem fog aláírni. Jutalmul rózsákat kapott, melyekből jutott a kalapjához is s a mi őrizetünk alá is. Megérdemelte; mert eláruljuk, hogy a pozsonyi szépekről ma is elragadtatással beszél. Sőt közülünk valakit erővel háziasítani szeretvén, még Bánhidáról is vissza akart fordulni, hogy násznagy lehessen . . . Pozsonyban.

Mikor Dévénynél kikötöttünk, a községi előljáróság élén a vármegye főjegyzője fogadott bennünket, kinek üdvözlő beszédére a dunántúli püspök *Antal Gábor* válaszolt zamatos magyar beszédben. A bemutatkozás után megindult a menet felfele az Árpád szoborhoz. Természetes hogy velünk jött a meredek uton a mi Aronunk is. Elfelelte, hogy vállán 85 esztendő terhe van. Karjait fogtuk ugyan, de inkább ő vitt minket, mint mi őtet. Felérvén a szobor aljához, a több százra menő csapat körülvette az agg férfit s kalaplevéve elénekelt a „Szózatot”. Velünk énekeltek a dévényi iskolás gyermekek is . . . S ekkor egy felséges s feledhetetlen jelenet következett . . . A mint a szózat utolsó akkordja elhangzott, *Kiss Aron* az agg Simeon kalapját leemelve, összekulcsolt kezekkel a szoborra s onnan feljebb az egekre tekintett fel . . . szólanunk kezdett s elmondotta a következő rögtönözött gyönyörű szép imádságot:

„Nagy az Ur, ki fényes házat építette ott fent a számtalan egeknek felette. A ki a napot, holdat csillagokat mint szél a port, beszórta az ég üregébe. A ki ezeknek határt szabott, melyet soha át ne hágjanak. Te vagy az a Mindenható, kihez hasonlítható nincsen

földön, sem égen. Te vagy, ki voltál régen, kihez nem fér változás. Elődbe borulunk változhatatlan szeretetű Isten mert hálásan ösmerjük el, hogy őseinket felhozád Kárpát szent bércére s általad nyert szép hazát Bendeguznak vére. S merre zúgnak hajjai Tiszának, Dunának, Árpád hős magzatjai felvirágozának. Onnan a Tisza és Duna partjairól jött fel egy kicsiny sereg, hogy áldja itt a te örök jóságodat, ki iránt hálával viseltetünk; hatalmadat, hogy ezt a népet egy ezredév viharai között megtartottad; Szent Fiad evangyéliumának ismeretére vezérelted; ősi hitében mindeddig megőrizted. Meghallottuk uram e haza szívének dobbanását és idejöttünk, hogy aldozzunk a te mindenható kezed oltalmáért, melylyel annyi vész és vihar között népünket megőrizted, hogy megmutassuk, hogy e hazának szeretetében, nyelvének felvirágoztatásában sergünk összeforrott s egyformán buzgó, hogy megmutassuk, hogy nem feledve a szomorú emléket, mely e helyhez is fűződik szívünkben megújodtunk s e nép szent Fiad evangyéliumához ma is hiv s azért élni, halni kész. Midőn erre itt színed előtt örök esküt teszünk, hálás szívvel kérünk, segíts bennünket feltételünk, célunk kivitelére hazánk s az evangyéliumi hitnek szeretetében. Amen.”

Az Amenre a meghatott közönség a „Hymnus” eléneklésével felelt . . . s aztán szent érzelmekkel lefele indultunk. Amen! Amen!

Lent egy fás kertben gazdag villásreggeli várt bennünket, melynek elköltése után újra hajóra szálltunk s ki sem kötöttünk Német-Óvárig („Deutsch-Altenburg”). Itt Carnuntum romjait tekintettük meg s egy állítólag Szent István által román stýlban emelt templom maradványait. Aztán az ebéd következett. Legalább 300-an ültünk az asztalok körül. Természetesen, hogy itt is megeredt a toasztok árja. Jutott abból majd mindenkinek, s éppen ezzel összefüggőleg akarunk még valamit mondani. Említettük fentebb, hogy sok szép asszony és lány kísért bennünket Pozsonyból. Ezeknek felköszöntésére *Szilassy Aladár* ő méltóságát kértük fel, ki mint mondá e kedves terhet szívesen vállalta magára. Meg is felelt e megbízatásnak emberül; de egy kis hibát mégis követett el. Ismerjük őt igen jól, büszkeségünk, szemünk fénye; melegen érez, sokat tud . . . de bocsánat Méltóságos Uram! ebben a felköszöntőjében elárulta, hogy egy dologhoz nem ért. Megmondjuk hogy mihez nem. Nem ért a rózsaszedés művészetéhez Bébocsáttatást nyert egy tündér rózsáligetbe s csak a kinyíllott rózsák vonták magokra figyelmét Csak az asszonyokról emlékezett meg. A fésző bimbók mellett meg észrevétlenül haladt el. Pedig ilyenek is voltak ott szép számmal. Ha zokon nem méltóztatik venni egy kis tarlózásra indulunk utánna. S innen a délibáos Hortobágy metropolisából beszédét megkorigáljuk. A kiknek hajója ott Pozsonyban az ábrándok tengerén ring még kívánjuk, hogy az a hajó minél hamarabb célját érje s mint a hortobágyi csikós dalolja: legyen „szerelem az evezője s fejkötője a kikötője.”

Este visszajöttünk Pozsonyba. Szólanunk kellene még a *privát* szivességről is, melylyel házigazdáink bennünket elárasztottak. De már ennek leírására igazán képtelenek vagyunk. Éljenek a pozsonyiak!

*
**

A Kongruáról.***I. Az új anyaegyház alakulása.**

1. §. Új anya-egyházak alakulása az egyházmegyei és egyházkerületi hatóság hozzájárulása s helybenhagyása mellett történhetik. E. törv. 11. §.

Az 1898. január 1. napja után alakuló egyházban, a szervezett lelkészi állomás javadalma azonban csak akkor egészítették ki 1600, illetőleg 800 koronára, ha a vallás és közokt. minister, az új lelkészi állás szervezését, az illető hatóság előterjesztése alapján indokoltak elismerte. 1898. évi XIV. t. c. 2. §. második bekezdés.

Eljárás. A társ. vagy leányegyház presbyteriuma illetékes lelkészének elnöklete alatt gyűlés tart. Kimondván az önálló anyaegyházzá alakulás szükségét, indokait felsorolja. Megállapítja a költségvetést, a szükségletet fedező adókulcsot s a költségvetés alapján, a megválasztandó lelkész javadalmát jegyzőkönyvbe foglalja.

E gyűlés eredménye, az egyházközségi közgyűlés elébe terjesztetik s ha ez által elfogadtatott: az anyásítás iránti kérelem az egyházmegyei s viszont, ezáltal az egyh. kerületi közgyűlésre küldetik fel, mely két hatóság, egyfelől dönt az anyásítás vagy önállósítás kérdésében; megerősíti a lelkészi javadalmazásról felvett jegyzőkönyvet, közgyűlésileg; másfelől azon esetre, ha az anyásítandó s volt anyaegyház között, a netán közösen használt egyházi és iskolai vagyon megosztása iránt — nézeteltérés merülne fel — külön — bíróság dönt (E. T. 12. §. 300. §. 3. p.)

Ha mind az egyházmegyei, mind az egyh. kerületi közgyűlés, hozzájárul az anyásításhoz, ez utóbbi az iratokat felterjeszti a vallás és közoktatási miniszterhez,

* Az ez évi 19. sz. E. ker. végzésben kinevezett kongruabizottság tervezte e szabályzatot, közzé tesszük tájékoztatóul addig is, míg az a főt. egyh. kerületnek bemutattnak.

azon kéréssel, hogy a felmerült s felsorolt indokok alapján, az anyásításnak s ezzel együtt az új lelkészi állás szervezésének szükségét elismerve, a megválasztandó lelkész fizetésének kiegészítéséhez — elvben — járjon hozzá.

2. §. Az új anyaegyház létjogosultságának, abban az új lelkészi állás szervezése szükséges voltának a minister által történt elismerése után, az esperes, az egyházat lelkészválasztásra hívja fel az E. T. 194. e. 195 s következő §-ainak szem előtt tartásával. A jogerőssé lett választás után a választást megerősítvén, a minőségnyvi táblázatot a következő okmányokkal terjeszti fel:

a) A választási jegyzőkönyvet, mely mellett az esperes külön igazolja, hogy a megválasztott lelkész állását mely napon foglalta el

b) a megválasztott lelkész érettségi

c) a IV. évi theologia elvégzését igazoló

d) a két lelkész-képességi vizsga letételét igazoló bizonyítványokat

e) a „Jelentő ivet“ * melynek rovatai kitöltetvén, a következő okmányokkal szereltetik fel:

1. Kataszteri birtok-iv, melyben, ha az egyház összes ingatlana bent foglaltatik, igazolandó az is, hogy mely részeket használja a lelkész, mi annak külön, a kat. tiszta jövedelme.

2. Községi, a járás szolgabírója által hitelesített bizonyítvány, mely igazolja a földek utolsó öt évi bér-átlagát. Azon esetre, ha a földek haszonbérbe vannak, akkor ily bizonyítványra nincs szükség, mert a bérleti szerződés csatolandó.

3. Községi, szintén a járás szolgabírója által hitelesített bizonyítvány, azon szolgáltatások öt évi átlagos értékéről, melyet a lelkész javadalmául minden évben visszatérőleg, akár terményekben, akár közmun-

* E rovatos ivet a kerület kérelmére a vall. és közoktatási minister bocsátja az e. hatóságok rendelkezésére.

A 2. §-hoz.

Minősítési táblázat.

A kerületben, a vármegyében fekvő
..... i evang. reform. vallásu rendes lelkész minősítési táblázata.

A lelkésznek			Mikor, melyik hazai középiskolában végezte a 8-ik osztályt?	Hány évig, hol végezte a hittudományi tanfolyamot és mikor nyert lelkészi képesítést?	Bizonyítékok és észrevételek
n e v e	születés helye, ideje, szolgálati éveinek száma	állampolgársága			
Kelt					
esperes.			lelkész.		
Az egyházi főhatóság észrevételei:					
(Aláírás) :					

kában élvez. A hasznot hajtó jogok a bérszerződés által, ha van ilyen, igazolhatók. Megjegyzendő, hogy ugy az ezen bizonyítványok kiállításáért beadott kérvények, mint maga a bizonyítvány, „Kongrua-ügyben” bélyegtelen.

4. A felszámítandó jövedelmek közt az esketési és keresztelési stóla mellőzésével, csupán a temetési stóla igazolandó. Erre nem szükséges az egyházi hatóság külön bizonyítványa; elég a halál-esetekről 10 évi átlag kimutatás, annak megjegyzésével, hogy a stóla az egyházkerület rendelete szerint. Az összeget igazolja az esperes a jelentő-iv aláírásával.

5. A levonható kiadások, a különböző adók, tételről-tételre s adó-nemenként igazolandók. Nem egy összegben tehát, hanem külön az állami, a vármegyei, a községi az ártéri vagy gátfentartási adók, melyeket természetesen maga a lelkész jövedelme után s jövedelméből fizet. Az országos gyámintézet vagy nyugdíjintézet céljaira fizetett évi díjak az esperes aláírása által igazolhatók.

A jelentő-iv ezen okmányokkal s a megerősítést nyert fizetés-levéllel vagy javadalmi jegyzőkönyvvel azon kérés mellett tétetik át az egyházkerület kongrua-bizottságához, hogy azt felülbírálás után a fizetés-kiegészítés kieszközlése érdekében terjessze fel a vallás- és közoktatási miniszterhez (1898. XIV. t.-c. 11. §.)

3. §. A kongrua-bizottság, a bírálatnál következő eljárást követi.

a) Ha a földbirtoknak a községi előjáróság által igazolt, vagy bérleti szerződés által feltüntetett jövedelme eltér a díjlevél adataitól: a különbözet — az esperes jelentése alapján — indokoltatik az észrevételek rovatában. (Ministeri rendelet 1898. 4433. sz. 10. §. 7. bekezdés.) Az indokolhatatlan leszállítás visszautasítja illetve kiigazítja. Oly egyházaknál, melyek az 1894. évi jelentő-iv készítése alkalmával nem vették fel, minden tétel a fizetés-levél szerint igtattatik be.

b) A jelentő-iv mellett beküldött okmányokat, a jelentő-iv egyes tételeivel összehasonlítván, a netaláni eltérést igazítja, a nem kellőleg aláírt vagy hitelesített okmányokat, kiegészítés végett visszaküldi.

4. §. A jövedelmi és kiadási tételek bevallásánál — az elhallgatott jövedelem, vagy felül becsült kiadás — mint visszaélés, a törvény 13. szakaszában foglalt büntető rendelkezések hatálya alá esik. Büntetés: a kiegészítésre jogosultság elvesztése.

5. §. Az egyszer, a miniszter hozzájárulásával megállapított pótlás le nem szállítható; növekedése, esetleg oly csökkenése, mely sem az egyház, sem a felettes hatóságok által elhárítható nem volt: három hónap alatt bejelentendő. Ellenkező esetben a miniszter jogosítva van a törvény 14. §-a értelmében büntetni.

6. §. A 4. és 5. §-ban megállapított eljárás esetében, fellebbezni a vallás- és közoktatási miniszterhez küldve, a közigazgatási bírósághoz 30 nap alatt lehet.

II. Az affiliált vagy társ-egyházak lelkészi állomása.

7. §. A régi (1898. január 1-ső napja előtti) volt anyaegyházak, melyek társ- vagy leányegyházakká lettek, de a melyek a lelkészi fizetés kiegészítése céljából — mint ez idő szerint lelkész nélküli egyházak — már az 1899. évi júliusban tartott konvent által a jegyzékbe felvételtek s felterjesztettek, jelentést tesznek az esperesnek, hogy önállósítani kívánják magukat. Az esperes az E. T. 11. § alapján megteszi az önállósítás iránti intézkedést s a 194. § d) pontja értelmében

a régi fizetés alapján az új lelkészi fizetési pontozatokat megállapítja; költségvetést, adókulcsot állíttat össze; az egyházmegye és kerület közgyűlései által megerősített s ezek után a lelkész-választásra vonatkozó törvények végrehajtásával a lelkészi állomást betölteti.

Itt nem szükséges jelentő-iv, mert az, az 1899. évi júniusi konvent által felvételtek, de a megválasztott lelkész okmányai ezen szabályzat 2. § a)—d) pontjai szerint felterjesztendők.

8. §. A bejelentésnek, mint fentebb, három hónapon belül meg kell történni; ellenkező esetben a vonatkozó törvény 16. §-ban megjelölt eset áll be.

III. Személyi és fizetési változások.

9. §. Személyi változás állhat be a lelkészi álláson lemondás vagy halálozás és büntetésből elmozdítás által.

Ha lemondás által történt a személyi változás, ugy a kongrua megszűnik azon napon, melyen a lelkész állását elhagyta.

Halálozás esetén megszűnik azon napon, melyen az elhalt lelkész családja a lelkészi hivatalos teendőket nem maga láttatja el.

Büntetésből elmozdítás esetén, az ítélet jogerőre emelkedésétől, esetleg a felfüggesztés napjától.

E. kerületi jk. 19/1900. sz. v. 5. pont.

E szerint, ha valaki más egyházba megy, a kiegészítési összeget szolgálata utolsó napjáig élvezi, ugy, hogy ha ismét kiegészítés alá eső lelkészi állomást foglal el, a két egyházra megszavazott kiegészítés, a szolgálat ideje szerint osztatik meg.

A meghalt lelkész családja a bevett szokás szerint csonka és kegyeleti évet élvez. A kongrua is a családot illeti, míg a lelkészi teendőket maga láttatja el; a csonka évben tehát feltétlenül, a kegyeleti évben azonban csak akkor, ha a szolgálat iránti gondoskodás mellett az egész fizetés élvezetében meghagyatott.

(Itt azonban egy anomáliát meg kell szüntetni. Az áprilisban vagy az egyházi év vége felé elhalt lelkész, csonka évet alig kap, míg a másik esetleg majd egy egész évet — teljes fizetésben, egy másikat félfizetéssel élvez. Az E. T. 237. §-ára támaszkodva intézkednie kell az e.-kerületi közgyűlésnek egyöntetű szabályozás iránt s kimondani vagy azt, hogy a lelkész halála után a szolgálat ellátási kötelezettség mellett egy év, vagy szolgálati kötelezettség nélkül 1/2 évi teljes fizetés a hátramaradt családé.)

10. A lemondás, vagy halálozás, vagy bármi eset következtében beállott személyi változás, azon naptól számított három hónapon belül jelentendő be a mely napon az új lelkész állomását elfoglalja.

Ez a bejelentés megtörténhetik előbb, semmint az új lelkész állását elfoglalja. Az esperesnek tudnia kell már előre azt a meghatározott napot, melyen az új lelkész szolgálatát megkezdi. Ennélfogva a választás jogerőre emelkedése után azonnal megteheti a 2. § a)—d) pontjaiban megjelölt okmányok kíséretében a felterjesztést, mindig igazolván, hogy a megválasztott állását, mely napon foglalja el s így mely naptól illeti őt a fizetés kiegészítés.

A kongrua-bizottság a változásról tett okmányolt jelentés alapján kéri a minisztertől a kiegészítési összegnek a megnevezett lelkész részére kiutalását.

11. A fizetés kiegészítésére adott összegből levonásnak, lefoglalásnak még bírói ítélet alapján sem lehet helye. Mindazáltal azon esetben, ha a lelkész maga

ajánlja fel: gyámintézeti vagy egyéb tartozása abból teljesíthető. (E.-ker. közgyűlés 1900. évi 19. sz. v. 3. p. és 8. sz. végzés.)

12. Az egyszer megállapított fizetés a miniszter előleges hozzájárulása nélkül le nem szállítható; de minden növekedése is 3 hónap alatt bejelentendő (a törvény 14. §.)

Ha valamely fizetés az egyházközség s a felettes hatóság által el nem háriható okból csökken: a kiegészítés felemelését három hónapon belül kérni kell.

E felterjesztés okmányolt (10 éven belől nincs helye akár termény. akár föld haszonbér új megállapításának. Az ily érték-leszállás figyelembe nem vétetik). De ha például valamely föld értékét visszabályozás változtatja meg, vagy a víz teszi tönkre, ártérbe jut s a víz szagatja, vagy valamely személyhez kötött, de a személy elhaltával, elköltözésével vagy a birtok tulajdonosában történt változásával áll be, a fizetés lejjebb szállása: ennek teljes beigazolása mellett a kiegészítés felemelése kérhető.

Viszont a fizetés növekedése, a hivek újabb tehervállalása, vagy valamely alapítvány által bejelentetvén, a kiegészítési összeg leszálltatik a nyert javulás erejéig. Ha azonban a hivek tehervállalása *önkéntes*, vagy az alapítványt tevő a törvény 11 §-ában megengedett módon úgy teszi alapítványát, hogy annak jövedelme a fizetés-kiegészítésbe be nem számítható, akkor az állam által nyújtott jövedelem kiegészítés lejjebb nem szállítható. Ily esetekben a növekedésre vonatkozó okmányok a kongrua-bizottsághoz s annak útján a miniszterhez terjesztetnek.

13 A most folyamatban lévő kiáltványozás tartama alatt a kiegészítési összeg mennyisége ellen felterjesztésnek nincs helye.

A miniszter ígéretet tett, hogy a kiáltványozásról, illetve a kiegészítendő fizetési összegek megállapításáról felvett tárgyalási jegyzőkönyveket le fogja küldeni s a bizottság rendelkezésére bocsátja. Ezeket majd a mi bizottságunk letárgyalja; a szükséges okmányokat beszerzi s az így okmányolt felterjesztés alapján teszi meg a lépéseket, a kiegészítés végleges megállapítására.

14 A mennyiben a fizetés-kiegészítés után valamely lelkész ellen állásához nem méltó súlyos erkölcsi vétség vagy államellenes magatartás miatt panasz emeltetnék, vagy büntető-bírósági, vagy fegyelmi ítélet hozatik ellene: az egyházi főhatóság köteles azt az ítéletet a miniszterhez felterjeszteni.

Vizsabályozási költségek.

A mennyiben több vidéken a belhivatalnokok és egyház között ma is kellemetlen surlódást idéz elő az a kérdés, hogy az ugynevezett vizsabályozási költségek (vulgo: ártéri adók) ki által viselendők: jónak látom egy sokak által kevésbé ismert, belügyminiszteri döntvényt az érdekeltek tudomására hozni — tájékozásul — a következőkben:

A m. kir. belügyminiszter 1891. évi 1525. számú határozata:

„A törvényhatósági bizottság határozatát, melylyel helyben hagyatott a község képviselőtestületének határozata, melyben kimondatott, hogy a jegyzői illetmény-föld után minden néven nevezendő adó és tiszai államkölesön fizetés a földet használó jegyző által viselendő, N. N. jegyző felebbezése folytán felülvizgáltván: a határozat nem felebbezett részeit érintetlenül hagyom, azon felebbezett részeit pedig, melyek

értelmében a tiszai gát fentartási költségek és a tiszai államkölesönjárulékok is a földet használó jegyző által viselendők, az általam nézete nyilvánítására felkért pénzügyminiszter ural egyetértőleg megváltoztatom és kijelentem, hogy az említett vizsabályozási járulékok a község által viselendők. Ugyanis törvényeink szerint vizsabályozási költségek (melyek alatt a társulat által felvett kölesön kamatjának és törlesztési járuléknak, valamint a társulat évi kezelési költség járuléknak részei is értendő) oly terhek, melyek az elsőbbséggel felruházott egyenes adók természetével bírnak és az 1881. évi LX. t. c. 189. §-ának a) és b) pontjában említett terhek kivételével, minden habár telekkönyvileg bekebelezett követelés előtt állanak s a birtokkal járván minden új birtokosra és e szerint még a bírói árverésen vásárlóra is átmennek. (1871. évi XXXIX. t. c. 19. §-a, 1879. évi XXXIV. t. c. 5. §-a, 1885. évi XXIV. t. c. 121. §-ai) A törvényeknek ezen intézkedése folytán a vizsabályozási költségek dologi terhet, vagy is a telekkel összekötött és időszakonként ismétlődő szolgáltatásokra irányuló oly kötelezettséget képeznek, melynek teljesítésére a telek tulajdonosa van kötelezve. És habár a vízjogi törvény, valamint a még érvényben levő 1884. évi XIV. t. cz. a birtok és tulajdon között fennálló fogalmi különbséget nem tartja is mindig pontosan szem előtt, de intézkedéseiből világosan lehet következtetni (1885. évi XXIII. t. c. 121. §-a) hogy a birtokos elnevezés alatt nem a birtokot, hanem a földtulajdonost érti. Ezeknél fogva, a mennyiben a törvények értelmében társulati tagoknak csak is az ártéri birtok tulajdonosai tekinthetők, a vizsabályozási költségeket is ők kötelesek fizetni. A törvény rendelete és a dologi terhek természete szerint, nem lehet valamely ingatlan birtokját a vizsabályozási költségek fizetésére kötelezni, még azért sem, mert az ármentesítési költségek a birtoknak javítására több éveken keresztül befektetett és hosszabb idő alatt megtérülő beruházást képeznek. Az az elv, hogy a vizsabályozási költségek, illetőleg ármentesítési költségek a tulajdonos által fizetendők, bírói gyakorlatunkban is kifejezésre talál; a Curia ugyanis kimondotta, hogy a mennyiben a haszonbérő a közterhek viselésére kötelezte magát, a közterhek alatt a vizsabályozási költségek nem érthetők. Mindezeknél fogva N. N. felebbező n—i községi jegyző a községtől illetményként birt földet terhelő vizsabályozási járulékokat csak abban az esetben lenne köteles fizetni, ha a fizetést a tulajdonos községgel szemben határozottan elvállalta volna; minthogy pedig annak, hogy ezen járulékok fizetése iránt a jegyző külön kötelezettséget vállalt volna, mi nyoma sincs, a szóban forgó költségjárulékok a község, mivel tulajdonos terhet képezik.“ (L. Döntvények. I. köt. 420 lap. M. Közigazgatás szerkesztősége.)

Hogy ezen bel- és pénzügyminiszteri közös fel-fogással, illetőleg döntvényvel hasonló szellemben határozott már 1867-ben egyházkerületünk, igazolja az 1867. évi egyházkerületi gyűlés 135. számú következő határozata: „Ha a belhivatalnokoknak oly földjei esnek vizsabályozási teherviselés alá, melyek fizetési levelekben befoglaltatnak, azokért az ártéri költségek viselésének terhe, az egyházakra nehezül; ha pedig az ilyenmő földek újabb nyeresemények a belhivatalnokokra nézve, azon esetben midőn sem az egyház, sem a belhivatalnokok nem akarják a költségeket viselni, az egyházmegye közreműködésével adassanak több évre haszonbérbe s csak akkor vegyék az illetők használatba, ha az ártéri költség egészen törlesztve leend,

Egyébiránt megjegyzendő, miszerint új adományozásnak, vagy nyerevénynek nem tekintethetik, a mi az eddig közösen birtoklott nádlási vagy kaszálói illetőségekben adatott a behivatalnokoknak." (Tóth S. kivonatos gyűjtemény. 146—147. lap.)

Az én szerény ítélőképességem szerint tehát ezekből világos, hogy egyházi, sem világi törvény alapján a behivatalnokok illetmény földük után vizsábályozási költségek viselésére nem kötelezhetők, ha csak önként magokra nem vállalták.

Berey József.

A szatmári ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

(Vége.)

Közérdekűbb dolog még egy pár jelentés kapcsán merült föl; így a szamos-dobi egyházba kiküldött bizottság jelentése folytán az az igazán megdöbbentő helyzet, melybe az ecsedi lóp lecsapolása juttatta lópoldali egyházainkat s közelebből a kis Szamos-Dobot. Díjlevelet kellene itt módosítani, de ha csak a congrua nem segít, alig mehet ki jóra. 587 korona 92 fillér évenkénti ártéri adót csapott a lecsapoló társulat a 381-lelket számláló Szamos-Dob nyakába, holott egy tenyérnyi mély lópja sincs. S így vannak persze terhelve a magokéval is az egyháztagnok. Szét kell zülleniök, mert ezt ki nem bírják. Közgyűlésünk erősen tanakodva, végre abban állapodott meg, hogy az összes erősebben sujtolt lópoldali egyházak, de kivált első helyen Sz.-Dob érdekében fölmegy a congrua-bizottság s a konvent útján a vallásügyi miniszteriumig s kérni fogja ezeknek az elviselhetetlen terheknek a congruális könnyítését. Valóban lópoldali egyházainkra nézve, a hol hitbéli testvéreink vegyesen laknak az „Albina“ pénze által támogatott „oláh vallásuakkal“, tisztára a létkérdése ennek az ügynek a megoldása; de sőt nemcsak kálvinista egyházainkra, hanem magyar nemzeti mivoltunkra nézve is fölöttebb káros hatással fogna lenni, ha semmibe sem véve, egyedül az ott tengődő hitfeleink magánügyének minősítenék az illetékes faktorok.

A sonkádi küldöttség jelentése is eléggé szomorú adatokat tárt elénk, holott ez a különben eddig is nagy terhet viselő, de egész békésen élő nép számra nézve kivándorlás folytán, megfogya, anyagilag meggyöngyölve nehezen határozza rá magát, hogy lelkészének megfelelő lakást s tisztességes díjlevelet biztosítson.

Mindezen tárgyak elég anyagot nyújtottak volna önmagokban is a komoly tárgyalásra. Am nem maradhattak el az egyesek kérvényei sem, melyek között számosan vannak a közalaphoz, ref. segélyegylethez stb. folyamodók. Mindezeket 12-én végre is letárgyaltuk, úgy hogy 13-ára már csak a bírósági ügyek maradtak.

Nyolc közigazgatási és négy fegyelmi ügy! Kerekken egy tucat. És egy egész napra való. Hagyján! De volt p. o. a fegyelmiék közt egy lelkészé, a melyik a megdöbbenéssel karöltve járó felháborodást ébresztette föl bennünk. Ez a lelkész szégyenünkre hordja a lelkész nevet; köztudomásu botrányos tetteit panaszolják be s az ügyészi vélemény — föl kell tennünk, hogy jóhiszeműleg — teljesen alaptalannak mondja a vádaskodást s panaszolókat, mint alaptalan vádaskodókat, törvényes eljárás alá vétetni kéri. Édes barátom, tisztí ügyész Uram! Engedj meg, de — nagyon nagyot botlottál. Egyébként a bíróság vizsgálatot rendelt el . . .

Szomorú, előre jól látott pervers állapot ez, a mit itt a bíróságnak szánálnia kell. Bár tudná szánálni! . . .

F. Varga Lajos, egyházmegyei főjegyző.

IRODALOM.

Amerikai Magy. Reformátusok Lapja cím alatt heti lap indult meg Clevelandban, augusztus 15-én. A lap élén, mint szerkesztők és munkatársak, az amerikai magyar református lelkészek állanak. Felelős szerkesztő *Kuthy Zoltán* new-yorki lelkész. Társ-szerkesztők: *Konyha Pál* pittsburgi és *Csutoros Elek* clevelandi lelkészek. Főmunkatárs: *Harsányi Sándor* south-chicagói lelkész. A lap megindításának, az 1-ső számban olvasható indokolása szomorú világitást vet az amerikai magyarság felekezeti viszonyaira. Azt a fanatizmust, a melylyel az ultramontanizmus itthon küzd ellenünk, átvitte az új hazába is és ott sem szünik ellenünk harcolni. Szükség van tehát arra, hogy a protestáns magyarság nevét minden bem eskoltatástól megóvják, az ultramontanizmus esúnya dolgait és aknamunkáit éber figyelemmel kísérik, a protestáns magyarságot az összetartás és a testvéri egyetértés láncával összefűzzék. Szomorú ok a lapindításra, de nem és szent a cél, a melyet az amerikai magyar református lelkészek, mint a lap vezetői, magok elé tűztek. Vajha az amerikai magyar reformátusság levetkezne új hazájában a magyar közönyösséget és szívet, lélekkel, áldozatokkal segitene diadalra egyháza és magyarsága szent ügyét! „A magyar kálvinista vallás — mondja a beköszöntő — a mi hitünk, ez mindnyájunk szemefénye, dicsekvése. Ennek a hitnek lesz zászlóhordozója, a ref. szívnek és léleknek igazi szószólója, s a törzösten haszaszeretnek istápolója a mi lapunk.“ Mennyi lelkesedés e sorokban! Lehetetlen, hogy sikert ne arasson. Kívánjuk is teljes szívünkkel. Eddig 4 szám jelent meg a lapból s minden során látszik az ifju elevenség s az érékkeltetés. A szerkesztőség egész ambícióval és tüzzel dolgozik, de segítségére vannak sokan az ó-hazából is és épen a mi embereink közül: Szabolcska Mihály, Juhász Sándor, Szini Péter, stb. A lap előfizetési ára: Amerikában 2 dollár, Magyarországon 2 $\frac{1}{2}$ dollár. Megjelen minden Szerdán. Az előfizetési pénzek *Konyha Pál* ev. ref. lelkész címére: Bates Street Ref. Church. Pittsburg Pa. küldendők. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe!

Fizikai Földrajz. Irta: *Bodnár Lajos*. Kényszerítve érezzük magunkat, hogy e könyvről ismételtlen megemlékezzünk. Az igazság követeli. Nem régen ugyanis *Makai István* Fizikai Földrajzáról tettünk emítést, s akkor, a Makai értesítése alapján, azt irtuk, hogy csak két ref. szerzőnek van Fizikai Földrajza t. i neki és Lakynak. Ezt most rektifikálni tartozunk, s az igazsághoz képest Bodnár Lajost is odaiktatjuk a Fizikai Földrajzot író ref. szerzők sorába. Sőt tankönyvét, melyet a miniszterium is approbált, melegen ajánljuk a szakférfiak figyelmébe. A könyv akár tartalmát, akár külső kiállítását tekintve, minden tekintetben méltó a figyelemre, s ebből folyólag a ref. gymnasiumainkba leendő bevezetésre. Eddig már mintegy 10 középiskola használja, de — és ez csudálatos — általában véve nem ref. tanintézetek. Bodnár Lajos, aki főiskolánkban végezte a theológiát, aztán H. Nánáson, majd Kisujszálláson tanárkodott, s mint szakember kétségenfelül álló elismerést szerzett magának, tankönyvével is megmutatta szakképzettségét és paedagógiai jártasságát. Méltó hát részünkről a pártolásra. Tankönyvét különben *dr. Pallagi Gyula*, kisujszállási ev. ref. főgymn. igazgató közreműködésével írta, mely körülmény ismét teljes figyelmet érdemel.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A tiszántuli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlését** főtiszteletű Kiss Áron püspök és méltóságos gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok urak november hó 14-ére hívták össze Debrecenbe. Az egyházkerületi tanügyi bizottság, november 1-én, a debreceni főiskola igazgatótanácsa pedig november 2-án fog ülésezni.

— **Gyülekezeteink köréből. Pettyénről** vesszük az alábbi sorokat. „Egyháziasságunknak, egyházuk iránti vonzódásunknak, szeretetüknek igen szép jelét adta két birtokos uri ember. Ifj. Böszörményi Sándor a pettyéni ev. ref. egyház főgondnoka, egy új diszes templomi szószéket készíttetett saját költségén; Helmecei József egyh. megyei tanácsbíró s pettyéni presbiter pedig 400 (négy száz) koronát ajánlott fel a templom megnyezetének s padjainak megfestésére. Midőn nemes tettükért a nyilvánosság terén is köszönetemet nyilvánítom úgy a pettyéni egyház, mint a magam nevében; egyszersmind kérem Istent, hogy a mi egyetemes magyar ref. anyaszentegyházunknak adjon minél több hasonló gondolkozású és érzésű férfiakat. Pettyén, 1900. szept. 19. **Vajda Mihály**, ev. ref. lelkész.“ — **Meső-Turon** szeptember 23-án Gergely Antal budapesti gyűjtőfogházi lelkész meghívás útján egyhangulag lelkészül megválasztatott.

— **Tanulmányi utat tevők Debrecenben.** A budapesti paedagogium természettudományi szakának 3-ad éves növendékei Dr. Kovács János tanár vezetése alatt tanulmányi körútjukban f. hó 22-én városunkba érkeztek s a következő 2 napot tapasztalataik öregbítése végett körünkben töltötték. Előzőleg Máramaros-és Szatmármegyék bányavidékeit járták be s körútjokat Debrecenben végezték. Vendégeink első sorban f. hó 23-án reggel az ös-kollégiumot látogatták meg, hol az egybegyűlt tanárok és ifjuság élén Dr. Bartha Béla akad. igazgató szíves szavakkal fogadta. Itt aztán a történelmi nevezetességű oratoriumot, a nagy könyvtárt és nyilvános olvasó-termet, majd a physikai szertárt és természetrajzi múzeumot s a tanítóképezdei zene-termet látogatták meg az akadémiai és tanítóképezdei igazgatók s az illető gyűjtemények őreinek kalaúzolása mellett, Szakjokhoz képest a természettani szertárban, azután a természetrajzi illetve az ásványtani múzeumban töltötték hosszabb időt s ezek gazdagsága kötötte le kiválónban figyelmüket. A kollégium után a kir. gazdasági tanintézetet, majd a kereskedelmi akadémiát tekintették meg, az előbbit Kerpely Kálmán, utóbbi Dr. Bayer Ferenc igazgatók és a gyűjteményeket gondozó tanárok szakszerű kalaúzolása mellett, amott különösebben a gazdasági, emitt az áruismeri gazdag gyűjtemények szolgáltattak bőséges anyagot a megismerésre. Délután a gazdasági tanintézet külső telepének gazdasági berendezéseit, közöttük a mintaszerű dohánykísérleti állomást nézték meg ugyancsak Kerpely Kálmán vezetése alatt. Szept. 24-én a híres Hortobágyra rándultak ki s annak állattenyésztését s a puszta életet szemlélték meg s gyönyörködtek a kedvező idő folytán rendkívüli pompájával ragyogó déli bábban. Ezzel tanulmányi útjukat befejezve az esti vonattal hazatértek Budapestre. A társaság Debrecenben tartózkodása alatt Debrecen szab. kir. város vendége volt, a vendéglátó város

részéről Roncsik Lajos tanácsnok, a Hortobágyon Udvarhelyi Géza városgazda és Farkas Bertó csendbiztos nagy előzékenységgel teljesítették a gazdai tisztet. Ezen kívül Dr. Bartha Béla akad. igazgatónk, a kereskedelmi akadémiát fentartó kereskedő társulat, Szikszay Gyula, mint a „Margit-fürdő“ tulajdonosa, Kozma László, mint árvaházi igazgató, Kerpely Kálmán kir. gazdasági intézeti igazgató mutatták ki különösebben szíves figyelmüket és vendégszeretetüket a városunkat felkeresők iránt; a tanítóképezdei tanárok pedig, Kovács Lajos igazgatóval élükön készséges kalaúzolással segítettek elő őket céljaik elérésében. Ezt a közfigyelmet és érdeklődést úgy az országos hirnevű vezető tanár, mint a derék ifjak megérdemelték. A paedagogium egyetlen intézet az országban, mely a polgári iskoláknak, s 1—2 évi egyetemi kussal megpótolva, a tanítóképző intézeteknek tanárkarát szolgáltatja. A körünkben megjelent derék ifjak szép képzettségök, a látott dolgok és tudnivalók iránt meleg érdeklődéssel épen úgy, mint kedves társadalmi viselkedésükkel, s aranyos kedélyökkel és vidám dalaikkal csak dicséretére válhatnak az őket kibocsátó kiváló tanintézetnek s ki róhatná fel velük szemben vétkül ha lelkesedésükben, korunk irányához híven, ők is kilogram-számra fogyasztották a képes levelező lapokat. Mi jó kívánatainkkal s jó emlékeiket megtartva bocsátottuk el őket tanulmányaik folytatására.

— **Tájékoztás a congrua-ügyben** A fizetési kiegészítésül szolgáló illetmények végleges megállapítása végét nem érni akaró eljárások alá juthatott. Legalább erre lehet következtetni abból, hogy igen sok esetben már a múlt évre megállapított illetmény ujabban ismét változás alá jutott. Az eddigi megállapítások tarka képe ez: 321 congruas lelkészi állomás közül 25-nek még eddig sehoggy sem volt meghatározva végleg az összege, de a meghatározás közül 97 csak ideiglenes volt, melyből eddig 39 esetben ujabban változás létesült. A megállapított 298 tételből 104 van olyan, mely ujabban megállapítás alá jutott, a midőn a már véglegesnek hitt tételek is megváltoztak. Ez a körülmény a visszaszámolásnál nagy körültekintést igényel, s arra kényszeríti a kezelő pénztári hivatalt, hogy a kiállítandó nyugtakban kitüntetendő összeg kérdésében valamennyi lelkészt értesítsen. Épen ezért szíves figyelmébe ajánljuk t. lelkésztársainknak, hogy az utolsó évnegyedi illetmény nyugtáját ne állítsák ki s ne küldjék be addig, míg arra közvetlen felhívást nem vesznek az egyházkerületi pénztárból.

— **A békés-bánati ev. ref. egyházmegye** tanácsbírájaul 92 szavazat közül 51 szavazattal Darabos Sándor szentandrásai lelkész, főjegyzőjévé, a lemondott Oláh Antal öcsödi lelkész utódjaul 65 szavazattal Futó Zoltán szentesi lelkész választatott meg.

— **Fiatall új esperes.** A máramaros-ugocsi ev. ref. egyházmegye a nt. **Csernák István** elhalálózásával megüresedett esperesi állásra előbb nagy szótöbbséggel **Biró Lajos** nagyszöllősi lelkész-tanácsbíró választotta meg, a ki e tisztséget különböző okok miatt el nem fogadván, az ujonnan elrendelt szavazás **Szikssay Zoltán** máramaros-szigeti lelkészt segítette szintén nagy szótöbbséggel győzelemre. Ha korát tekintjük — 38 éves — elibe vágott az egész tanácsbírói kar-nak, melynek még tagja sem volt s így méltán örülhet a diadalnak, a kitüntetésnek. De e kitüntetésre rá is szolgált, mert ezt nemcsak képzettsége, hanem széles körben ismert élénk, jó izü társalgása, modora és több oldalú ambíciós munkássága folytán meg is érdemli. — **Berek-Böszörményben** született, a gymnasiumot

Hódmező-Vásárhelyen, a hittani szakot Debrecenben végezte, a honnan Ausztria, Németország és Hollandia nagyobb városainak és tanintézeteinek megtekintésére indult s egy évet töltött így külföldön. Hazatérve, az Érmelléken káplánoskodott, míg az 1888. évben a máramaros-szigeti egyház választotta meg a segédlelkészi, az állami tanintézetekben megüresedett vallás-tanári és a szórványok gondozására létesített miszsiói lelkészi teendőik végzésére. — A tehetséges szónok *Szarká* József lelkész után az 1889. évben az egyház rendes lelkészévé választott. Itt főképen az ő munkásságának köszönhető, hogy a feltűnő specialis szép stílusú 3 tornyú református *templom építése befejeztetett* melyhez az egyház anyagi erején — 13000 frotton felül — felhívás és az ország jó részére kiterjedt személyes gyűjtés útján, 13,000 frotot hozott össze s melyekhez 16,000 frot olesó kölcsönt eszközölt ki; főképen az ő munkásságának köszönhető, hogy az egyház, *régi két harangját újjá öntette, s újabban egy 21 m. mázsás harangot 1800 frotért készíttetett*; főképen az ő érdeme hogy az országos nevű tudós, néhai *Szilágyi István*, volt főgymnasiumi igazgatónk szépen sikerült *szobra* a főiskola és diszes templom közötti parkban *felállítatott*; legfőbb érdeme pedig, a melyből neki is legtöbb haszna lesz, az, hogy az *Apafi* erdélyi fejedelem által alapított *só-javadalmakat* — 180 évi szünetelés és öt évi fáradhatlan küzdelem után a *penzügyminiszter* évi 5,000 frotban folyóvá tette, a melyből a szigeti papokat évi 2,000 frot, a tanítókat évi 200 frot a tápintézetet évi 133 frot 33 fillér illeti, a többi a máramarosi egyházak és iskolák között oszlik meg. *A főiskolai igazgató-tanácsnak* — mint már szigeti lelkész — hivatalból *tagja volt*, a hol felszólalásai kellő meghallgatásra találtak, ezután annak társ-elnöke lesz, a *jogakadémián* pedig már két év óta a protestáns egyháztörténet és a zsinati törvények *előadója és az államtudományi vizsgálati bizottságnak kinevezett tagja*. A kérésnek, zörgetésnek adomázásnak ismert méstere. Tehetsége, ambíciója biztosítja a szép kitüntetésben, az esperesi teendők végzésében is a versenyképességet, ezenfelül erélye és ügybuznalma, — azt mondhatni — új korszakot nyit meg a máramaros-ugocsi egyházmegye életében, a mire protestáns egyházunk érdekében is Isten áldását kívánjuk. Rokonságán és nagyszámú barátain kívül indokolt örömet legbensőbbben megosztja vele művelt szép felesége *Szent-Imrey Margit* és gyönyörű kis leánykája: „*Macuka*“ (Margit.) Takács Lajos ev. ref. missziói lelkész.

— **A sárospataki főiskola tanárainak korszerű fizetésrendezési ügyében** a Fejes István ismert támadaása óta az annak nyomában felzúdult közvélemény hatása alatt lényeges fordulat állott be. Ugyanis a főiskola igazgatótanácsa épen a megtért Fejes indítványára felhívta a tanári kart, hogy tekintettel az állami iskolákra, vagy más p. o. a debreceni főiskolára, adjon véleményt arra; mily módok és mily elvek szerint volnának rendezendők a tanári fizetések úgy az akadémiában, mint a gymnasiumban, és hogy mily mértékűek lennének a fizetésemelések? A tanári kar egy gondosan kidolgozott memorandumban felel meg a felvetett kérdésekre, melynek propositiói a következők: a) az **akadémiai tanárookra nézve**: 1. Mert a debreceni főiskolában, melynek történeti fejlődése, jelene s hivatása is megegyezik a sárospatakiival, továbbá valamennyi kir. jogakadémián az akad. tanári törzsfizetés 2000 frot, kívánatos lenne, hogy a sárospataki főiskolában is eny-

nyi legyen. 2. Mert a debreceni főiskolában, továbbá valamennyi kir. jogakadémián a tanári fizetések a korpótlékok révén 3000 frotig emelkedhetnek, lenne ez elérhető a gymn. tanárok korpótlék rendszere szerint, a sárospataki főiskolában is. 3. A lakbér 300 frot lenne. b) a **gymn. tanárookra nézve**: 1. Mert hazánk valamennyi főgymnasiumában a tanári kezdő fizetés 1200 frot, a sárospataki főgymnasiumban is ennyi legyen. 2. Mert a debreceni, nagyenyedi, továbbá az összes állami főgymnasiumokban, főreáliskolákban és az összes kir. kath. főgymnasiumokban, működő tanárok korpótlékaik s rangsorjuk révén elérhetik idővel a 2300 frotos fizetést, lenne ez elérhető a sárospataki főgymnasiumban is. De ne rangsorba való sorozás útján, hanem a nagyenyedi főgymn. mintájára a korpótlékok arányos növekedésével. Mihez képest javasoltatik, hogy 3. az első korpótlék 100 frotban, a második és harmadik 200—200 frotban, a negyedik és ötödik 300—300 frotban állapíttatnék meg. 4. A lakbér összege 300 frot lenne. A korpótléokra nézve a másutt eltöltött összes helyettes és rendes tanári szolgálati évek beszámítását javasolja a tanári kar, mely, mint látszik, a debreceni fizetésrendezést vette irányadóul, de egy lényeges pontban, t. i. a **rangsor** kérdésében eltér attól. A memorandum a rangsor mellőzését a következő módon okolja meg: Ha egyszerűen abból a socialis elvből indulunk ki, hogy minden munkást megilleti a maga kiérdemelt jutalma, első sorban is méltánytalannak és igazságtalannak kell tartanunk a tanároknak fizetési osztályokba és fokozatokba való sorozását, mert ebben a rendszerben az egyes tanárt nem az ő szolgálati idejével kétségtelenül gyarapodó érdemei juttatják elébb, hanem az a pusztá véletlenség is, hogy a rangfokozatban hányan hullanak ki előre. Az a rendszer, a melyben az egyik tanárnak elébb-menetele a másiknak kidőlétől függ, nem az egymás iránt való szeretet gondolatán épült fel. A tanári érdemesség és használhatóság kérdése pedig, a melynek útján ebben a szervezetben a magasabb osztályba feljuthatni, olyan relativ fogalmak és jelszavak, a melyek alapján valamely tanári testületet megclassificálni ha lehetne is, a classifikálás eredménye sok esetben igazságtalan volna. És ha elhibázottnak s eredményeiben ferde helyzetet te remtőnek tartjuk ezt a rendszert a magyar állami tanárság nagy társadalmában, mennyivel áldástalanabb lehet az egy iskola falain belül, a hol a tanárnak tanártól való ilyen osztályozó megkülönböztetése igen könnyen szétválasztja egymástól az egy célra törekvő tanügyi munkásokat, kaszt-szellemet plántálhat közéjük, megrontja a testvériség érzését s kétségtelenül útjában áll annak, hogy valamely erős, összetartó tanári közszellem kifejlődessék. Főiskolánknak pedig egész multja, egész szervezete tiltakoznék valamely ilyen megkülönböztető rendszer befogadása ellen. Erős meggyőződésünk, hogy valamely iskola kebelében elérhető magasabb fizetés elnyerésének egyedül méltányos és igazságos feltétele csak a tanári szolgálati idő tartama lehet, mert hiszen csak a hosszabb szolgálati idő gyarapítja meg a tanár ismereteit, növeli meg tapasztalatait s gyakorlati és elméleti jártasságát is a tanításban s végre is csak hosszabb szolgálati idő után lehet a tanárnak az ő iskolája, vagy általában a tanügy iránt szerzett valamelyes érdemeiről szólni.

— **Tanárok jubileuma.** Ha kissé megkésve is, de mégsem maradhat el lapunk azon üdvözlők sorából, akik a testvér sárospataki főiskola két jeles tanárának névszerint dr. *Ballagi Géza* és dr. *Szánthó Gyula*-

nak sikerekben gazdag tanári működésük *negyedszázados* fordulója alkalmából, fejezték ki az ünnepektől férfiak előtt szerencsekívánataikat és fűzték koszoruba hervadhatatlan érdemeiket. Mi is szívesen adózunk nekik legteljesebb elismerésünkkel a 25 éves szép multért, a melyet hazánk és ref. egyházunk érdekében ritka odaadással, szakadatlan, de eredményteljes küzdelmek között töltöttek el. Dr. Ballagi Géza tudós elméjének fénye az egész országra kisugárzott s növelte a sárospataki főiskola dicsőségét, dr. Szánthó Gyula elvontan, de kitartó és céltérő munkássággal töltötte be nemes hivatását. Éljenek még sokáig! Legyen velük és általuk a szellemekben gazdag, nagy és dicső a sárospataki főiskola! Itt említjük meg, hogy dr. Ballagi Géza jubileuma alkalmával 2000 koronás alapítványt tett ösztöndíjalapul.

— **Tisza Kálmán a reakcióról.** A dunántúli ev. ref. egyházkerületnek a napokban Pápán tartott közgyűlését Tisza Kálmán egyházkerületi főgondnok a következő beszéddel nyitotta meg:

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! Legjobbnak tartottam volna nem rabolni a közgyűlés idejét elnöki beszédek tartásával; de mint már a legutóbbi márciusi közgyűlés alkalmával, úgy ma is olyanok a viszonyok, hogy ehhez ragaszkodnom nem lehet. Igyekezni fogok, hogy rövid legyek, és felszólalásom annyival inkább is rövid lehet, mert főtiszteletű püspök urunk jelentésében kiterjeszkedve a felekezetek közötti viszonyokra is, igaz keresztyén szeretettel, türelemmel, de egyuttal határozottsággal jelezte teendőinket a fennálló viszonyok között.

A folyó évi márciusi közgyűlés kezdetén jeleztem, hogy a *reakcionárius áramlatok a külföldről hozták is kezdenek áthatolni*, s ez azóta még nagyobb mértékben történt. Nem régen hallottunk különben általam minden irányban tisztelt férfiaktól oly beszédeket, a melyek a múlt sötét századok szellemét árasztották el. Ezekkel szemben meg kell tartanunk higgadtságunkat, nyugalomunkat, de az ily törekvéseket minden alkalommal erősen vissza kell utasítani és talán ha hitfeleink körében ezek minden irányban elterjednek még oda is hathatnak, hogy ezekben a hitbuzgóságot, a lelkesedést elevevebbé, tevékenyebbé alkossák, ha pedig ezen beszédek ezen irányzata jobban terjedve vagy tettegességre vezetnének, vagy izgatássá fajulnának, az állami hatalomnak is közbe kell lépnie, mert hisz annak egyik legszentebb feladata a felekezetek közti békét az országban megvédeni. (Igaz! Ugy van!) Azonban, midőn ezen ultramontán törekvésekkel szemben állást foglalunk, nagyon vigyáznunk kell arra, hogy *senkise hihesse, hogy egyáltalában a katolicizmus s katolikus honpolgáraink ellenében foglaltunk állást.* Hiszen a történelem tanúsítja, hogy századokon keresztül az egyházunk életének is, de ezáltal a magyar állam biztonságának is kivívásában mindig együtt működünk. (Ugy van!) Régebben voltak ultramontánok, a kik felekezetünket is üldözték és a történelem tanúsítja ismét, még a békésebb időkben is, úgy 1790—91-ben, mint a 40-es évek törvényhozásában azt, hogy a békekötéseken nyugvó jogaink, ha nem is teljességben, de oly mértékben valóban életbe léptek, hogy elég volt egyházunk fenmaradására és felvirágzására: saját buzgalmunkon kívül jó katolikus, de nem ultramontán hazafitársainknak köszönhetjük, sőt a legutóbbi időben is, midőn az abszolút hatalom önkormányzati jogaink megsemmisítése útján akarta egyházunkat, ha nem is talán megsemmisíteni, de megbéni-

tani, hitfeleinknek ez országban mindenütt kifejtett, igazán bámulatraméltó lelkesedésén és áldozatkészségén kívül épen annak is köszönhetjük, hogy a bajoktól menekültünk, mert a katolikus jó hazafiak is mellettünk állottak. Ha valaha, úgy most van szükség arra, nemcsak felekezetünkért, de még inkább hazánkért. Aztán mindnyájunknak, felekezeti különbség nélkül közös érdeke, hogy a *mostani sötét áramlatokkal szembe álljunk és így azoknak terjedését mentől előbb teljesen megakadályozzuk.* A jelzett jelenségek szomorúak, de mégis azt mondom ma is, hogy a főveszedelem ránk nézve nem ezektől jöhet. A legnagyobb veszedelem az, a mi törvénnyel meg nem foghatólag a nyugalom örve alatt ez által történik: ha hittársainkat elcsábítani igyekeznek. Ez ellen már csak mi magunk védelmezhetjük magukat. Ne vitatkozzunk folyvást a felett, mi az a helmissió, hanem életbe kell léptetni. Tegyük meg mindent, a mit tehetünk ezen fogalom alatt; tegye meg kötelességét a lelkész, a presbiter az egyes egyházban; az egyháztestületek fejei pedig tegyék meg hasonlóan azt, a mit az ő látogatásaik alkalmával tenni lehet. És mert nem lehet tagadni, hogy a szegénység nagy támaszt nyújt a csábítóknak, igyekezzünk különösen az egyházhatóságok előjárói útján minden erővel oda törekedni, hogy hiveinknek néhol valóban alig elbirható egyházi adóját mentől előbb a méltányos mértékre leszállíthassuk. Ha ezt megteesszük, meggyőződésünk, hogy egyházunk a veszélyek közül diadalmasan fog kiemelkedni. Ezt hiszem, ezt óhajtom, ezért imádkozom mindenható Istenünkhöz!

— **Sajtó hiba.** Csánki Benjáminnak a mult számunkban Hajnal Istvánhoz címzett levelébe több értelemzavaró sajtóhiba csuszott be, a melyek közül a főbbek ezek: 558-ik lapon 3-ik alinea 6-ik sorában „megállapításakor“ helyett olv. „megalapításakor“, ugyanott alulról számítva a 3-ik sorban „ítélet napjaira“ helyett olv. „ítélet napjára;“ a 12-ik sorban „igazakká“ helyett olv. „igaziakká.“

— **Halálozás.** Igaz részvételt vettük az alábbi gyászjelentést, a mely főiskolánk egy nem rég végzett jeles növendékének korai haláláról értesít bennünket. „Alólirottak mély fájdalommal tudatják a szeretett fiu, testvér, sógor, nagybátya és rokon **Miklovics József** vadászterdői ev. ref. lelképásztornak folyó hó 20-án rövid szenvedés után, életének 30 ik, lelkészi működésének 2-ik évében történt gyászos elhunytát. Kedves halottunk földi maradványai folyó hó 22-én, d. e. 8 órakor, a helybeli Aranytemetőben tartandó gyászszertartás után fognak a családi sírboltba végnyugalomra helyeztetni. H.-m.-vásárhelyen, 1900. szeptember hó 20-án. Özv. Miklovicz Bálintné Papy Emilia édes anyja. Özv. Papy Józsefné Balogi Katalin nagyanyja. Unokaöcscsei: Bányay Sándor, Bányay Lajos, Bányay József, Bányay Endre. Unokahuga: Györffy Bertuska. Testvérei: Dr. Miklovicz Bálint, Miklovicz Emilia Bányay Sándorné, Miklovicz Mária Nyizsnyay Gusztávné, Miklovicz Sándor, Miklovicz Berta, Györffy Józsefné, Miklovicz Ilonka, Miklovicz Katinka. Sógornője: Werner Anna, dr. Miklovicz Bálintné Sógorai: Bányay Sándor, Nyizsnyay Gusztáv, Györffy József.“ Béke hamvaira, áldás emlékére!

— **T. előfizetőink közül azokat, a kiket illet, tekintettel az év végének közeledésére, kérjük, hogy legyenek szívesek a lap előfizetési árát beküldeni.**

— **Fertőző betegségek ellen**, melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szíves figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.”

Szerkesztői üzenet.

D. B. Vettük s mivel nem éppen actualis jellegű, adandó alkalommal keritünk reá sort.

TARTALOM - JEGYZEK: A hitélet ébredése. Kocz Ákos. — Tárca: Egyháztörténelmi adatok. Földváry László. — Tanügy: Felekezeti és állami iskola. Sütő Aron. — Iskolai élet megnyitó beszéd. Faragó Bálint. — Közéletünk: A magyar protestáns irodalmi társaság közgyűlése. — A Kongruáról. — Vízszabályozási költségek. Berez József. — A szatmári ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése. F. Varga Lajos. Irodalom. — Különművek. Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályázat lelkésztanítói állásra

a *szeghalmi* ev. ref. egyházban.

Fizetése: készpénz 1000 korona, buza 25 métermázsa, árpa 12 métermázsa mindenkor évnegyedenként előre fizetve. Tisztességes szabadlakás, — melynek belső takarítását a lelkész-

tanító, a külsőt az egyház teljesíti — házikerttel.

Kötelessége: a IV. V. VI. fuosztály vezetése a tiszántúli egyházkerület tanterve szerint a rendes canonica órákon kívül a lelkész akadályoztatása esetén az istentisztelet végeztése.

Kilátása lehet a megválasztandó lelkésztanítónak, hogy a község által az ismétlődő és ipariskolához is megválasztatik, — az elsőért 150 korona, a másodikért 200, illetve 300 korona fizetetik

Csak lelkészi és tanítói oklevéllel bírók pályázhatnak.

A pályázatok az ev. ref. lelkészi hivatalhoz ez év október 14-ig adandók be, — a mely napon már a választás is megtörténik. A pályázati kérvényhez csatolandók: lelkészi és tanítói oklevél, keresztlevél és szolgálati bizonyítvány.

Az állás legkésőbb ez év november elsejére elfoglalandó és év közben el nem hagyható.

Az egyház a megválasztottnak átköltözési költségre 60 koronát fizet.

Szeghalom, 1900. szeptember 24.

Bencse Pál

egyh. jegyző.

Nagy Lajos

ref. helyettes lelkész.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnevnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!